LIBRARY OF CONGRESS
0 027 733 435 5

مرآة الارض

LIBRARY OF CONGRESS

فروشگاہ کتاب فرہاد انوری
ملک نوروز مارکیٹ کوچہ ارباب روڈ پشاور
موبائل - 0320-4958595

مرآة الارض

یعنی

مختصر جغرافیه عالم

برای

طلبای مدارس قلمرو افغانستان و ممالک محروسه آن

در سنه ۱۳۲۳ هجری علی صاحبها التحیة والسلام

LC Control Number
2002 344680

بسم اللہ الرحمن الرحیم

نحمدہ و نصلی علے رسولہ الکریم و اصحابہ اجمعین

شکل و مقدار و حرکتِ ارض

شکل زمین بصورت نارنج مدوّر است و قطرش قریب هشت هزار میل و محیطش بست و پنج هزار میل است +

حرکاتِ زمین به دو قسم است (۱) محوری (۲) آفتابی در عرصۂ یک شبانه روز که عبارت از بست و چهار ساعت مے باشد بر محورِ خود حرکت مے کند و بر آں نصف حصّۂ کرّۂ زمین که در حینِ ایں گردش روبروئے آفتاب مے باشد روز مے باشد و بر حصّۂ دیگر که نصف کرّۂ دیگر است شب مے باشد +

دورۂ حرکت زمین گرد آفتاب در سه صد و شصت و پنج روز و دو ساعت ختم مے شود و ایں حرکت به خطِ بیضوی مے باشد و فاصلہ اش از آفتاب به قدر

نہ کرور و پنجاہ لک میل است و ایں راہِ حرکت آں را سطح مدارِ ارضی مے گویند و ایں حرکت را **حرکتِ سالانہ** می نامند +

زمین گردِ یک خطِ فرضی حرکت مے کند کہ عین از مرکز آں مے گذرد و از ہر دو سر بہ محیطِ زمین مے انجامد۔ ایں خطِ فرضی را در اصطلاح جغرافیہ **محور** مے گوئند و انجام ہاے خط مذکور را **قطبین** مے نامند۔ یک انجامِ خط مذکور **قطبِ شمالی** است و انجامِ دیگر **قطبِ جنوبی** +

خطِ **اِستوا** آں دائرہ کلاں را مے گوئند کہ عین از وسطِ زمین مے گذرد و آں را بر دو حصص مساوی تقسیم مے کند۔ حصۂ شمالی را کرۂ **شمالی** و حصۂ جنوبی را کرۂ **جنوبی** مے گویند +

دوائر

بغرضِ معلوم کردنِ درجاتِ طول و عرضِ بلاد و ممالک دو قسم دوائر بر کرۂ زمین فرض کردہ شدہ اند و آنہا

را **عظیمه** و **صغیره** مے گویند۔ **دوائر عظیمه** از میانۂ زمین مے گذرند و **صغیره** از میانہ اش نمے گذرند۔ خطوط **نصف النهار** آں دوائر عظیمه را مے گویند کہ از شمال الے جنوب مابین قطبین مے گذرد۔ و زمین را بہ کرۂ شرقی و کرۂ مغربی تقسیم مے کند۔ **دوائر صغیره** در تعداد پنج است +

(۱) **خطوط درجات العرض**

(۲) **خطِ سرطان**

(۳) **خطِ جدّی**

(۴) دائرہ **قطب شمالی**

(۵) دائرۂ **قطب جنوبی**

درجات العرض عبارت ازآں خطوط است کہ بہ **خطِ استوا** متوازی مے باشد۔ **خطِ سرطان** عبارت ازآں دائرہ است کہ بہ فاصلۂ بست و سہ و نیم درجہ بہ طرفِ شمالِ **خطِ استوا** مے باشد و **خطِ جدّی** عبارت ازآں دائرہ است کہ بر ہماں فاصلہ بہ طرفِ جنوب خطِ مذکور مے باشد۔ **دوائر قطبی** در تعداد دو است۔ و یکے ازآنہا از **قطبِ شمالی** بہ فاصلۂ بست و سہ

و نیم درجه و دیگرے از **قطبِ جنوبی** به فاصلهٔ مذکور واقع
مے باشد۔

طول و عرضِ بلاد

عرض کدام شہر و مقام عبارت ازآں فاصلہ است کہ
مابین مقام مذکور و **خطِ استوا** مے باشد خواہ شمالی باشد
خواہ جنوبی و پیمایش فاصلۂ مذکور بذریعۂ خطوط درجات
العرض کردہ مے شود و ہر مقامے کہ در نصف کرۂ
شمالی واقع باشد فاصلہ اش را **عرض شمالی** و ہر
مقامے کہ در نصف **کرۂ جنوبی** باشد فاصلہ اش را
عرض جنوبی مے گویند طول کدام مقام عبارت ازآں
فاصلہ است کہ از **نصف النہار** معیّن شمار کردہ مے
شود خواہ مشرقی باشد خواہ مغربی بقرار تحقیق جدیدہ
دریں ایام رصد گاہِ معین بمقام گرینوچ است کہ متصل
لندن واقع است۔ پیمایش دوائر طول و عرض بہ قرارِ
درجات مے باشد و ہر یک دائرہ مشتمل مے باشد بر
سہ صد و شصت درجات بنابرآں فاصلۂ ہیچ مقام

از مقامات کرۂ ارض از نود درجه و طول از یک صد و هشتاد درجه علاوه نمے باشد۔ درجات عرض مدام یکساں مے باشند و درجاتِ طول بہ لحاظ عرضِ آں مقام کم و بیش مے باشند بر خطِ استوا طول درجۂ طول برابر درجۂ عرض مے باشد و بر قطبین مطلق نمیباشد ہرگاہ کہ در دو مقامات خاص تفاوت پانزدہ درجہ باشد در وقتِ مقاماتِ مذکور تفاوت یک ساعت کامل مے باشد یعنے ہرگاہ کہ در لندن وقت دوازدہ بجہ باشد درآں مقامات کہ از لندن بہ فاصلۂ پانزدہ درجہ بہ طرفِ مشرق واقع مے باشند عمل یک بجہ مے باشد و در مقاماتے کہ از لندن بہ طرفِ مغرب واقع ہستند عمل یازدہ بجہ مے باشد۔

منطقۃ الارض

سطحِ زمین بہ لحاظ وقوع خطِ سرطان و خطِ جدّی و دوائرِ قطبی بر پنج منطقہ منقسم شدہ است کہ بہ شکل کمربندہا از مشرق الے مغرب افتادہ اند و لفظِ منطقہ در لغتِ عرب بمعنی کمربند است ؛

(۱) منطقۂ حارہ
(۲) منطقہ معتدلۂ شمالی
(۳) منطقۂ معتدلۂ جنوبی
(۴) منطقہ باردۂ شمالی
(۵) منطقۂ باردۂ جنوبی

منطقۂ حارہ عبارت از آں منطقہ مے باشد کہ بہ ہر دو جانب خطِ استوا مابین خطِ سرطان و خطِ جدی واقع است و وسعتِ آں بہ قدرِ چہل و ہفت درجہ است و افریقہ و اکثرِ حصّۂ امریکہ جنوبی دریں منطقہ داخل است +

منطقۂ معتدلۂ شمالی عبارت از آں منطقہ است کہ از خطِ سرطان الےٰ دائرۂ شمالی بقدر چہل و سہ درجہ وسعت دارد و دریں منطقہ اکثر حصّۂ یوروپ و ۴/۵ حصّۂ ایشیا و ۴/۵ (یعنی چہار خمس) امریکۂ شمالی داخل است +

منطقہ معتدلہ جنوبی عبارت از آں منطقہ است کہ از خط جدی الےٰ دائرہ قطب جنوبی بہ وسعت چہل و سہ درجہ واقع است و رُبع افریقہ و خمس امریکہ جنوبی و سہ خمس آسٹریلیا دریں منطقہ داخل است +

منطقہ باردۂ شمالی تا بہ حدِّ قطبِ شمالی واقع است

و بعض حصص ایشیا و شمالی امریکه دریں داخل است۔
و منطقهٔ باردهٔ جنوبی تا به حدِ قطبِ جنوبی
واقع است ٭

تقسیمِ زمین

کل کرهٔ ارض مشتمل است بر خشکی و تری۔ یک
ثلث کرهٔ ارض خشکی است و دو ثلثِ آں تری۔ کل ربعِ
مسکون که عبارت از حصهٔ خشک کرهٔ ارض است مشتمل
است بر چند بر اعظم ها (۱) ایشیا (۲) یوروپ (۳) افریقه
و ایں هر سه را دنیاے قدیم یعنی دنیاے عهد عتیق مے
گویند ٭ (۴) امریکهٔ شمالی (۵) امریکهٔ جنوبی (۶) آسٹریلیا
و ایں هر سه را دنیاے جدید مے گویند ٭

تقسیم بحرِ محیط

بحرِ محیط مشتمل است بر (۱) بحرِ ظلمات که یوروپ و
افریقه را از امریکه جدا مے کند (۲) بحرِ الکاهل که ایشیا
را از آسٹریلیا جدا مے کند (۳) بحرِ هند که در جنوب ایشیا
واقع است و از افریقه تا به حدود آسٹریلیا مے رسد (۴)

بحرِ منجمد شمالی که قطبِ شمالی را محیط است (۵) بحرِ منجمد جنوبی که قطبِ جنوبی را محیط است ✣

طرزِ حکومتِ ممالکِ کرۂ ارض

در بعض ممالک پادشاه لقب شهنشاه و امپراطور دارد و در بعض سلطان و در بعضے فقط بادشاه و امیر و در بعض ممالک سلطنت جمهوری است و سرکرده را رئیسِ جمهوری مے گویند و انتخاب رئیس منحصر بر کثرت آرائیے اشخاص اہل الرائے رعیه مے باشد و این همان طریقِ حکومت است که در عهدِ مبارک خلفاے راشدین رضوان الله علیهم بود ✣

مذاهب

مذاهب تاریخی در کل دنیا چهار هستند یعنے نصارے به قدر سی و هفت و نیم کروڑ نفوس و یهود به قدر شش لک و اہل اسلام به قدر سیزده کرور و بت پرست به قدر هفت کرور و باشندگان کل روے زمین تقریباً یک ارب و بست و یک کرور و ده لک مے باشند ✣

بر اعظم ایشیا

حدود اربعه

بطرف شمال۔ بحر منجمد شمالی
بطرف جنوب۔ بحر ہند۔
بطرف مشرق۔ بحر الکاہل
بطرف مغرب۔ یوروپ و بحیرہ شام و بحیرہ قلزم۔

وسعت

طول از شمال مشرق الے جنوب مغرب بہ قدر شش ہزار و ہفت صد میل و عرض از شمال الے جنوب بقدر پنجہزار و چہار صد میل و رقبہ اش برابر یک ثلث رقبۂ کل ربع مسکوں مے باشد۔

ایں بر اعظم مشتمل است بر ممالکِ ذیل:۔
شام۔ عرب۔ فارس۔ افغانستان۔ بلوچستان۔
ہندوستان۔ جزیرہ نماے ہند چینی (کہ مشتملست)

بر برہما و سیام و انام، چین - چینی تاتار - تبت - ترکستان - جاپان - سائبیریا یعنے روس - ایشیائی +

بلاد نامی ممالک ایشیا

شام یعنی روم

سمرنا[1] - حلب - دمشق[2] - بغداد[3] - یروشلیم - موصل[5] - بصرہ +

عرب شریف

مکہ شریف[6] - مدینہ منورہ[7] - مسقط[8] - عدن[9] - جدہ - مخہ - صنعا +

فارس

طہران - اصفہان[10] - بوشہر[11] - شیراز[12] - ہمدان - تبریز - کرمان - مشہد[13] مقدس +

---

[1] یک بندر کلان است [2] حضرت مسیح را مردم یہود بزعم خود درینجا مصلوب کردند [3] پایہ تخت خلفاے عباسیہ بود [5] ململ درینجا خوب تیار میشود [6] جاے ولادت حضرت رسول صلعم [7] درینجا روضہ منورہ جناب رسول صلعم میباشد [8] حلواے اینجا مشہور است [9] بندر عرب است کہ جہاز ہا درینجا ایستادہ میشوند و بدولت انگریز تعلق دارد [10] قالین خوب تیار میشوند [11] بندر کلان فارس [12] مولد خواجہ حافظ و شیخ سعدی و شراب اعلے تیار میشود [13] مقام اہل تشیعہ میباشد و مزار حضرت امام رضا است +

افغانستان

کابل[۱] - ہرات[۲] - غزنی[۳] - قندھار - جلال آباد - بدخشان - بلخ - مزار شریف - میمنہ +

بلوچستان

قلات[۴] - کیچ - مکران - بھنبور - بیلہ +

ہندوستان

کلکتہ[۵] - ڈھاکہ[۶] - مرشد آباد - پٹنہ - بنارس[۷] - الہ آباد - لکھنؤ[۸] - علیگڈھ[۹] - کانپور[۱۰] - آگرہ[۱۱] - دہلی[۱۲] - لاہور[۱۳] - امرتسر[۱۴] - بمبئی[۱۵] - گول کنڈہ[۱۶] -

---

۱ بسیار قدیم شہر است - ۲ بسیار مستحکم شہر است ۳ پایہ تخت سلطان محمود و چنگیز خاں بود ۴ مرکز کاروانان تجارت است ۵ پایہ تخت وائسرائے ہند میباشد ۶ طل گراں قیمت آں در کل دنیا مشہور است ۷ مقام زیارت اہل ہنود است ۸ در تکلف و نزاکت نمونہ پیرس است و قیصر باغ یک عمارت عالیشان است ۹ یک بیت العلوم کلان است کہ بنا کردۂ سر سید احمد خاں مرحوم است ۱۰ در ۱۸۵۷ء نانا صاحب ہمراہ زن و بچۂ انگریز بسیار بیرحمی کرد ۱۱ روضہ تاج محل دریں جا است کہ نظیر خود بر روے دنیا ندارد از عمارات شاہجہانست ۱۲ یک شہر عظیم الشان است کہ پایہ تخت سلاطین مغلیہ بود ۱۳ پایہ تخت پنجاب است ۱۴ بسیار کلان مقام تجارت است و معبد کلان قوم سکھ درینجا مے باشد ۱۵ بندر کلان و مقام تجارت است ۱۶ مشہور کان جواہرات دریں جا است و الماس کوہ نور از ہمیں جا برآمدہ بود +

مدراس[1] - سورت[2] - ملتان[3] - ڈیرہ اسمعیل خاں - ڈیرہ غازیخاں -
پشاور - کوہاٹ حیدرآباد سندھ - کراچی - حیدرآباد دکن ✦

برہما

رنگون - سنگاپور - پیگون - آوا -

سیام

بنکوک[4]

انام

ہیو

چین

پیکن[5] - ناکن - شنگہی - ننگ پو - آمائی - کان ٹن - فوچو ✦

---

[1] بسیار کلاں مقام تجارت است و در عہد جارج ثالث اہل برطانیہ بنا کردہ بودند [2] اول کوٹھی انگریز در ہمیں جا قائم شدہ بود [3] بسیار قدیم شہر است در طوفان نوح موجود بود۔ مزارہائے فقرا بسیار دارد [4] خانہائے ایں شہر چوبی مے باشد و مثل کشتی در دریا متحرک میباشند [5] بسیار کلاں شہر است ✦

تبت

لاسہ۔لیہ۔لداخ۔

چینی تاتار

کاشغر۔یارقند۔ختن۔

ترکستان

بخارا۔سمرقند۔خیوا۔قوقند۔

روس ایشیائی

آستر خان۔توبالسک۔ارکتسک۔

جاپان

یدو۔ٹوکیو۔میاکو۔اساکا۔نینگا ساکی۔

شام یعنی روم ایشیائی

حدود اربعہ۔بطرف شمال بحیرہ اسود۔بہ طرف جنوب عرب۔

و بہ طرفِ مشرق ایران و بہ طرف مغرب بحیرہ روم +

نام بادشاہ۔ سلطان **عبدالحمید خان** ثانی کہ در سنہ ۱۸۴۲ء تولد شد و در سنہ ۱۸۷۶ء بر تخت جلوس کرد +

طرز حکومت۔ سلطان مطلق العنان است و در ہر صیغہ وزیر خاص مقرر است و از روے احکامِ شرع اسلام عملدرآمد است۔ اصل پایۂ تخت سلطان اصطنبول است۔ کہ در روم فرنگستان واقع است و خود حضرت سلطان المعظم درآنجا سکونت دارد و در بغداد[1] از طرفِ سلطان موصوف یک وائسرائے یعنے نائب الحکومت مے ماند +

رقبۂ ملک۔ ہفت لک و بست و دو ہزار مربع میل +

تعداد نفوس۔ چہار کرور و ہفتاد و شش لک کہ اہل اسلام و نصارےٰ میباشد +

مقدار مالیہ۔ کل مالیہ قلمروِ سلطان قریب یک کرور و شصت و ہشت لک و سی و شش ہزار و سہ صد و شصت و سہ پونڈ سکۂ انگریزی مے باشد +

تعداد فوج۔ نظام مقرری یک لک و ہشتاد ہزار از براے خشکی و پانزدہ ہزار نظام بحری مے باشد لاکن ؛ ہنگامِ مقدمہ دہ لک نفوس را کہ اسلحہ پوش مے باشند در میدانِ

[1] در عہد خلفائے عباسیہ پایہ تخت بود و بسیار کلان شہر بود۔ شہر ہذا در آں زمانہ نظیر خود نداشت +

جنگ برآورده مے تواند +

پیداوار ملک - قالین - ابریشم - نیل - چرم وغیره +

قرضۂ دولت - کل قرضۂ دولتِ عثمانی قریب ہژده کروڑ پونڈ سکۂ انگریزی مے باشد +

عرب

حدود اربعه - بطرف شمال روم - بطرف جنوب بحیرۂ عرب و بطرف مشرق خلیج فارس و بطرف مغرب بحیرۂ قلزم +

رقبۂ ملک - بست لک و چہل ہزار مربع میل +

دار السلطنۃ - مکّہ شریف - از طرف سلطانِ روم یک حاکم مقرر است کہ بہ شریفِ مکّہ ملقب است +

نامِ بادشاہ - از مقبوضات سلطان روم است +

طرزِ حکومت - شخصی و مطابق احکام اسلام +

تعداد نفوس - یک کرور و بست لک کہ کُلِ آنہا اہل اسلام مے باشند +

مقدار مالیہ - مالیۂ عرب مشخص نیست اکثر ملک ویرانہ است +

تعداد فوج - فوج جزوی از طرف حضرت سلطان المعظم برائے حفظ حرمین شریفین و بندرہائے نامی مقرر است +

پیداوارِ ملک- اسپ عربی- شتر- قهوه- خرما +

قرضۂ دولت- ایں ملک از مقبوضات و توابع دولت عثمانی است و قرضۂ دولت همانست که در عنوانِ رُوم درج مے باشد +

دولتِ فارس ایران

حدود اربعه- بطرفِ شمال تاتار و بحیرۂ اسود و بطرفِ جنوب خلیج فارس و بطرف مشرق افغانستان و بلوچستان و بطرفِ مغرب روم +

رقبۂ ملک- پنج لک و چهل هزار میل مربع +

دارالسلطنة- طهران +

نامِ پادشاه- مظفرالدین شاه قاجار که در سنه ۱۸۹۶ء بر تخت نشست +

طرزِ حکومت- شخصی است و اکثر مدار کار بر راے مدارالمهام یعنی وزیر اعظم مے باشد +

تعداد نفوس- یک کرور که اکثرے از آنها شیعه می باشند و بعضے نصارے از فرقه ارمنی هم مے باشند +

مقدار مالیه- پنج کرور و پنجاه و سه لک و شصت و نه

هزار و پنج صد و شانزده قران +

تعداد فوج - هشتاد هزار و پنج صد نظام مقرری است +

پیداوار ملک - قالین - گندم - جو - پنبه - نیشکر - برنج - تماکو - افیون +

قرضهٔ دولت - بقدر بست و سه لک پونڈ سکهٔ انگریزی مقروض مے باشد که از خزانهٔ دولت روس قرض گرفته است لیکن در خزانهٔ شاهی ایران این قدر جواهرات مے باشند که نظیر آنها در خزانهٔ هیچ دولت نیست +

دولتِ افغانستان

حدود اربعه - بطرف شمال ترکستان - و بطرف جنوب بلوچستان و بطرف مشرق چینی تاتار و هندوستان و بطرف غرب ایران +

رقبهٔ ملک - دو لک و هفتاد هزار مربع میل -

دارالسلطنة - کابل که بر لبِ دریاے کابل واقع است +

نامِ پادشاه - سراج الملة والدین امیر حبیب الله خان صاحب فرزند کلان حضرت ضیاء الملة والدین امیر عبدالرحمن خان صاحب مرحوم که بتاریخ ۱۹ - اکتوبر سنه ۱۹۰۱ء بر تخت سلطنت جلوس

فرمود۔ سراج الملۃ والدین در شہر سمرقند تولد شدہ بودند و سہ روز بعد از وفات حضرت ضیاء الملت والدین بعمر سی سالگی بر تخت افغانستان جلوس فرما شدند +

طرز حکومت۔ شخصی مطابق احکام شرع اسلام - از چند مدت یک مجلس برائے ادارۂ امور مملکت مقرر شدہ است و بنامِ نامی امیر صاحب افغانستان بہ مجلس شورائے سراج الملۃ موسوم شدہ است۔ قوانینِ ملک در مجلس مذکورہ تجویز شدہ برائے منظوری بحضور سراج الملۃ والدین مے رود +

تعداد نفوس۔ قریب دو کروڑ کہ مشتمل است بر اقوامِ غلزئی - تاجیک - درانی - ہزارہ - افغان - اوزبک وغیرہ - کل مردم بدون از فرقہ قزلباش مذہب اہل سنت دارند۔ کافرستان و ہزارہ جات کہ در زمانۂ سابق از افغانستان جدا بود از عہدِ حضرت ضیاء الملت والدین بہ افغانستان ملحق شدہ است۔ مردم کافرستان مذہب اسلام را اختیار کردہ اند و تا بحدے قابل اعتبار شدہ اند کہ یک جماعت از نوجوانانِ ایں مردم در اردلِ حضور مقرر است +

مقدار مالیہ۔ تحقیق معلوم نیست و بعض جنس ہم است +

پیداوار ملک - غلّه هر قسم - زمرّد - یاقوت - سنگ مرمر - طلاء - پوست هر قسم +

قرضهٔ دولت - این دولت مقروض نمے باشد بلکه در خزانهٔ بیت المال آں قریب بست کرور روپیه نقد سکّهٔ کابل موجود مے باشد و علاوه ازیں طلاء و جواهرات بسیار هم دارد +

این امر مسلّم است که در ملکِ افغانستان معدنهاے بسیار موجود مے باشند بلکه از هر قسم فلزات معدن هاے موجود است لاکن چونکه مردم ملک از فنِّ کان شناسی ناواقف هستند بنابراں دولتِ افغانستان از خزانه هاے پنهانی ملکِ خود متمتّع نمے شود - لاکن مقام مسرّت است که الحال حضرت سراج الملّة والدین امیر صاحب افغانستان توجهِ خود را به طرفِ کان شناسی مبذول فرموده اند +

بلوچستان

حدود اربعه - بطرف شمال افغانستان و به طرفِ جنوب بحیرهٔ عرب و به طرفِ مشرق هندوستان و به طرف مغرب ایران +

رقبۂ ملک۔ یک لک و شش ہزار مربع میل

دارالسلطنۃ۔ قلات

نامِ پادشاہ۔ خان قلات لقب دارد۔ دریں روزہا محمود خاں فرزند خداداد خان است کہ در تحت دولت انگلشیہ محض برائے نام خان قلات مے باشد و زیر دست آں خوانین علاقہ ہائے مختلفہ مے باشند و کلان ترین خانہائے مذکور جام صاحب لسبیلہ مے باشد و الحال در لسبیلہ ہم از طرف دولت انگلشیہ یک رزیڈنٹ (وکیل) مقرر است کہ انتظام ملک را بہ قرار ہدائت دولت موصوف مے کند +

اکثر مردم بلوچستان کہ ہمراہ دولت انگلشیہ مخالف بودند۔ ہجرت کردہ در افغانستان آمدہ اند و در علاقۂ قندھار وغیرہ آباد شدہ اند و بعض خوانین از زمرۂ مہاجرین در کابل مے باشند +

طرزِ حکومت شخصی بود لاکن الحال در قبضۂ دولت برطانیہ است و خانِ قلات ماتحت دولتِ مذکور است +

تعداد نفوس۔ بست لک است کہ اکثر آنہا اہل اسلام اہل سنت و جماعت مے باشند و بعض شیعہ ہم ہستند +

مقدار مالیہ۔ قریب بست لک روپیہ کلدار۔

تعداد فوج- از طرف دولت برطانیه قریب ده هزار فوج در کوئٹه و چمن مقرر مے باشد و فوجِ خودِ ملک ازیں جدا مے باشد +

پیداوار ملک- شتر- اسپ- مس- سرب- گیس- غلّه گندم- برنج- خرما- انبه- نیل +

قرضۂ دولت- خود خان قلات مقروض نیست بلکه قریب یک کرور از خزانه اش بوقتِ تصرّف ملک در دست دولت برطانیه آمده بود +

هندوستان

حدود اربعه- بطرفِ شمال کوه همالہ و بہ طرفِ جنوب بحر هند و بہ طرف مشرق آسام و برهما و خلیج بنگاله و بہ طرفِ مغرب بحیره عرب و کوه هاله و کوه سلیمان +

رقبه ملک- بست و نه لک و هفتاد و هفت هزار مربع میل +

دارالسلطنة- کلکته که بر لبِ دریاے هُگلی واقع است و قریب هفت لک نفوس آبادی دارد +

صوبه هاے ملک- ایں ملک بر سه احاطه منقسم است-

بنگالہ۔ بمبئی۔ مدراس +

ریاستہاے نامی۔ کشمیر۔ راجپوتانہ۔ گوجرات۔ گوالیار۔ اندور۔ حیدرآباد دکن۔ میسور۔ ٹراونکور۔ بھوپال۔ پٹیالہ۔ جودھ پو +

نامِ بادشاہ۔ از طرف شاہِ انگلستان یک نائب الحکومت یعنے وائسراے مقرر مے باشد و بعد ہر پنج سال تبدیل مے شود و ایں وائسراے ماتحت وزیر ہند مقیم لندن مے باشد و زیر دست وائسراے یک کونسل واضع قوانین مقرر مے باشد۔ و وائسراے ہمراہ آنہا در امور دولتی مشورہ مے کند +

طرز حکومت۔ یک کونسل مشیران و مدبرانِ ملک زیردست وائسراے کار مے کند +

تعداد نفوس۔ بست و ہشت کرور و ہشتاد لک است۔ و از جملہ آنہا شش کرور اہل اسلام است و باقی اہلِ ہنود و اقوامِ دیگر +

مقدارِ مالیہ۔ قریب نہ کرور خالص مالیۂ زمین مے باشد +

پیداوار ملک۔ غلہ ہر قسم۔ نیل۔ افیون۔ پنبہ۔ نیشکر۔ ناریل۔ خرما۔ انجیر۔ برنج۔ انبہ۔ زغال سنگی۔ سنگ مرمر۔ سنگ سرخ۔ آہن۔ قلعی۔ سرب۔ الماس۔ لعل۔ ململ نازک۔ گلبدن۔ کمخواب۔ شال ہاے پشمینہ اعلےٰ +

قرضۂ دولت۔ در ۱۸۹۵ء تعداد قرضۂ ہند در ہندوستان و انگلستان بقدر یک ارب و ہشتاد و شش کرور و شصت و سہ لک و چہل و یک ہزار بود +

جزیرہ نمائے ہند چینی کہ مشتمل است بر ممالک ذیل

برہما

حدود اربعہ۔ بطرف شمال تبت و بطرف جنوب خلیج بنگالہ و بطرف شرق انام و سیام و بطرف مغرب ہندوستان +

رقبۂ ملک۔ شش لک میل مربع کہ حصۂ مغربی آں در تصرف دولت برطانیہ مے باشد +

دارالسلطنۃ۔ آوا۔ حال پایہ تخت شہر رنگون است +

نام بادشاہ۔ از ۱۸۸۵ء کل ملک در تصرف دولتِ برطانیہ آمدہ است و از طرف دولت مذکور یک نائب الحکومت مقرر است کہ آں را لقب لفٹنٹ گورنر حاصل است +

طرز حکومت - اوّل شخصی بود - الحال کل ملک در تصرف دولت برطانیه است +

تعداد نفوس - چهل لک که اکثرے از آنها چهه مذهب دارند -

مقدار مالیه - در جمع مالیه هندوستان داخل است +

تعداد فوج - فوج متعینهٔ ایں ملک جزو فوج هند است +

پیداوار ملک - نیشکر - نیل - تماکو - برنج - مصالحه گرم - طلاء - نقره - جواهرات - ابریشم +

قرضهٔ دولت - ازآنجا که ایں ملک یکے از توابعاتِ دولت هند شده است قرضه اش هماں قرضهٔ هند است +

سیام

حدود اربعه - بطرف شمال چین و بطرف جنوب خلیج سیام و بطرف مشرق انام و بطرف مغرب بنگال +

رقبه ملک - یک لک و هشتاد و چهار هزار مربع میل +

دارالسلطنة - بنکوک +

نام بادشاه - کهولا لونکورن که در ۱۸۶۸ء بر تخت نشست +

طرز حکومت - شخصی و پادشاه مطلق العنان است +

تعداد نفوس - شصت لک که مذهب چهه دارند +

مقدار مالیه- قریب سه کرور روپیه کلدار که برابر مصارف ملک است +

تعداد فوج- هشت هزار نفر سپاهی و چند جهاز هاے جنگی دارد +

پیداوار ملک- زربفت- کمخواب- اطلس- مردم ایں ملک در فنِ مصوّری هم مهارت بسیار دارند +

قرضهٔ دولت- ایں دولت مقروض نمی باشد +

انام

حدود اربعه- بطرفِ شمال چین و بطرفِ جنوب بحیره چین و بطرف شرق بحیرهٔ چین و بطرف مغرب سیام +

رقبهٔ ملک- قریب یک لک مربع میل مے باشد +

دارالسلطنة- هوئی-

نام بادشاه مکنتهای خود مختار و مطلق العنان است- لاکن مطابق هدایاتِ دولت فرانس کار مے کند +

طرزِ حکومت- شخصی زیر دستِ دولت فرانسیه +

تعداد نفوس- قریب شصت لک که اکثرے از آنها بدهه مذهب مے باشند +

تعداد فوج- در جمع فوج جزیره نمائے کہ انام یک جزو آں مے باشد ولی اس و ٹانکن و کمبوڈیا و کوچین چائنا دیگر اجزائش مے باشند و کل آنہا زیر دست دولت فرانسیہ ہستند کل فوج بقدر ہشت ہزار سپاہی فرانسیہ و دوازدہ ہزار سپاہ از خود ملکِ انام است ٭

مقدار مالیہ- از مقبوضات دولت فرانس است ٭

پیداوار ملک- میوہ ہائے لذیذ- برنج- فیل ہائے بلند قد ٭

قرضہ دولت- چونکہ از ممالک محروسۂ فرانس است علیحدہ قرض ندارد ٭

چین

حدود اربعہ- بطرف شمال چینی تاتار و بطرف جنوب بحیرۂ چین و انام و بطرف مشرق بحر الکاہل و بطرف مغرب تبت ٭

رقبۂ ملک- یک کرور و سہ لک و چہل ہزار مربع میل ٭

دار السلطنۃ- پیکن بر لب دریائے پیہو واقع است و تعداد نفوس آں بست لک مے باشد ٭

نامِ بادشاہ- ہانگ ہسو در ۱۸۷۵ء بر تخت نشست بعمر چہار سالگی و زیر دست والدۂ خود کہ بیوۂ ہین فینگ فغفور

سابق مے باشد حکومت مے کند +

طرز حکومت - شخصی و بادشاہ مطلق العنان است +

تعداد نفوس - چہل و پنج کرور و شصت لک کہ از کل ممالک روے زمین زیادہ است و باشندگان در صنعت و مصوری ہوشیار ہستند +

مقدار مالیہ - بست و دو کرور کلدار +

تعداد فوج - فوج بحری و بری دوازدہ لک مے باشد - لاکن اصل نظام قابل جنگ بہ قدر یک لک مے باشد +

پیداوار ملک - ظروف چینی - ابریشم - چاے - افیون - پوست ہاے ہر قسم +

قرضۂ دولت - پنج و نیم کرور پونڈ کہ برابر ہشتاد کرور روپیہ کلدار است علاوہ ازیں آں قرضہ مے باشد کہ در سنہ حال یعنے در سنہ ۱۹۰۱ء از براے ادا نمودن تاوانِ جنگ براے دول یوروپ و امریکہ و جاپان گرفتہ است +

چینی تاتار

حدود اربعہ - بطرفِ شمال کوہ الطائی و بہ طرفِ جنوب چین و تبت و بہ طرف مشرق بحیرۂ جاپان و بہ طرف مغرب

روس و ترکستان ✤

رقبہ ملک۔ بست و پنج لک میل مربع۔ وطنِ اصلی اقوام مغل و ترک است و چنگیز خاں و امیر تیمور گورگان از ہمیں ملک بودند ✤

دارالسلطنۃ۔ ختن کہ از برائے نافہ ہائے مشک شہرت دارد ✤

نامِ بادشاہ۔ از مقبوضات دولت چین است و از ۱۸۷۸ء فغفور چین بار دیگر بر ایں ملک قابض شدہ است ✤

طرزِ حکومت۔ شخصی و بادشاہ مطلق العنان است ✤

تعداد نفوس۔ قریب یک کرور کہ بر اہل اسلام و بدھ مذہب مشتمل مے باشند ✤

مقدار مالیہ۔ مالیۂ ایں ملک یک جزوِ مالیۂ دولت چین است ✤

تعداد فوج۔ ہماں فوج کہ تعلق بہ دولت چین دارد ✤

پیداوار ملک۔ مشک و پوست ہائے اقسام مختلف و تجارت ایں ملک کم کم ہمراہ ہندوستان مے شود ✤

قرضہ دولت۔ ہماں قرضہ دولت چین است ✤

در کاشغر یک سفیر دولت انگریز مقیم مے باشد ✤

تبت

حدود اربعه۔ بطرف شمال چینی تاتار و بہ طرف جنوب برہما۔ و ہندوستان و بہ طرف مشرق چین و بہ طرفِ مغرب افغانستان و ہندوستان +

رقبۂ ملک پنج لک و ہشتاد و پنج ہزار میل مربع۔

دارالسلطنۃ۔ لاسہ کہ شہرے بسیار آباد است و بسیار معبدہاے بدھ مذہب دارد +

نامِ بادشاہ۔ از مقبوضات شاہِ چین است لاکن مردم زیر حکم پیشواے مذہبی لامہ نام مے باشند و اعتقاد دارند۔ کہ لامہ را فنا نیست و محض صورت ظاہری خود را تبدیل کردہ مے رود و بناے ایں اعتقاد بر تناسخ است کہ از جملۂ معتقدات اہل ہنود و دیگر اقوام بت پرست مے باشد +

مقدار مالیہ۔ تحقیق نشدہ و ہرچہ ہست در جمع مالیۂ چین داخل است +

پیداوار ملک۔ پشم۔ نمک لاہوری۔ تنکار۔ جمادات ہر قسم +

قرضۂ دولت۔ ہماں قرضۂ دولت چین است +

ترکستان

حدود اربعه - بطرفِ شمال روس و به طرف جنوب افغانستان و ایران و به طرفِ مشرق چینی تاتار و به طرف مغرب بحیره خزر +

رقبۂ ملک - شانزده لک و پنجاه هزار میل مربع +

دارالسلطنۃ - بخارا +

نامِ بادشاه - امیر بخارا که آں را خان خیوا هم مے گویند +

طرز حکومت - اکثر حصۂ ملک در تصرف دولت روسیه مے باشد و بعض حصه اش از توابعات امیر افغانستان است و امیر بخارا فقط براے نام امیر است +

تعداد نفوس - هفتاد و نه لک که تقریباً کل مذهب اسلام دارند و اکثرے از آنها خانه بدوش و زحمت کش مے باشند +

مقدار مالیه - تحقیق نیست چرا که دریں ایام یک حصه اش در تصرف روسیه است و یک حصه اش تحت حکومت امیر افغانستان است +

پیداوار ملک - ابریشم - پنبه - پشم - لعل و دیگر سنگهاے قیمتی +

جاپان

حدود اربعه - بطرفِ مشرق روس واقع است و از چهار طرف به بحر الکاہل محیط است ٭

رقبۂ ملک - یک لک و شصت و دو شش صد و پنجاه و پنج میل مربع ٭

دارالسلطنۃ - جڈو

نام پادشاہ - امپراطور متسوہیٹو در ۱۸۵۲ء پیدا شد و در ۱۸۶۷ء بر تخت جلوس کرد - در چند سالہاے گذشتہ ایں دولت بسیار ترقی کردہ است و در جمع دولت ہائے کلان دنیا شمار کردہ مے شود و با دولِ یوروپ ادعاے ہمسری دارد و امپراطور بسیار بیدار مغز است و ترقی علم و ہنر تا بحدے رسیدہ است کہ چند بیت العلوم کلان در آنجا قائم شدہ اند گویا کہ فقط نمونۂ یوروپ است ٭

طرز حکومت - بادشاہ مطلق العنان است و یک پارلیمنٹ و مجلس شورے دارد ٭

تعداد نفوس - ۳ کرور و بست و پنج لک کہ پیروان بدھ مذہب مے باشند ٭

مقدار مالیه۔ ملک بسیار زرخیز است و اکثر کانهاے طلاے دارد و آمد سالانه بقدر دو کرور و پنجاه و نه لک و هشتاد و پنج هزار و دو صد و نود و چهار پونڈ سکۂ انگریزی مے باشد و خرچ سالانه هم تقریباً همین قدر است ✤

تعداد فوج۔ دو لک و هفتاد و سه هزار و دو صد و شصت و هشت نفری فوج برّی و چهار ده هزار و هشت صد و پنجاه و دو نفری فوج بحری۔ حال تعداد فوج نظام بری و بحری تا قریب ۶ لک رسیده است و در عرصه یک سال دولت روسیه را شکست متواتر در بحر و بر داده است ✤

پیداوار ملک۔ برنج۔ پنبه۔ روغن۔ توت۔ چاے۔ طلاء از کل روے زمین زیاده تر پیدا مے شود ✤

قرضۂ دولت۔ چهار کرور و بست و یک لک و هشتاد و شش هزار و دو صد و پنجاه و هفت پونڈ سکه انگریزی ✤ کل خرچِ مقدمه چین قریب بست و دو کرور و پنجاه لک پونڈ مے باشد ✤

روس ایشیائی یعنے سائی بیریا

حدود اربعه۔ بطرف شمال بحر منجمد شمالی و به طرفِ جنوب

کوه البطائ و تاتار و به طرف مشرق بحیره کیمسکٹکا و بطرف مغرب کوه یورال و دریاے یورال ٭

رقبه ملک۔ شش لک و هشتاد و چهار هزار مربع میل

دار السلطنة۔ ارکتسک

نام پادشاه۔ امپراطور نکولس ثانی که به دارِ روس ملقب است ٭

طرز حکومت۔ این ملک از مقبوضات زار روس است و بادشاه مطلق العنان است لاکن براے هر صیغۂ خاص یک وزیر مقرر مے باشد و کل وزراے صیغه هاے مختلفه زیردست وزیر اعظم مے باشند ٭

تعداد نفوس۔ هشت کرور و پنجاه و شش لک ٭

مقدار مالیه۔ مالیۂ کل دولتِ روسیه یک ارب و پنجاه و هفت کرور و هفده لک و سی و دو هزار و شش صد و چهل و شش روبل مے باشد و یک روبل مساوی شش قران کابلی مے باشد ٭

تعداد فوج۔ علاوه از هشت لک کل نظام روسیه در حالتِ امن و صلح مے باشد۔ و فوج ملتی تا به ۴۵ لک میباشد

پیداوارِ ملک۔ سمور۔ سنجاب۔ قاقم۔ سریش ماهی۔ چوب ٭

قرضۂ دولت - کل قرضۂ دولت روسیه دو ارب و دوازده کرور و هشتاد و هشت لک و بست و شش هزار و یک صد روبل مے باشد ؛

بر اعظم یوروپ

یعنی فرنگستان

حدود اربعه - به طرف شمال بحر منجمد شمالی و به طرف جنوب کوه قاف و بحیره اسود و بحیره مارمورا و بحیره روم و به طرف مشرق کوه یورال و دریاے یورال و بحیره خزر و به طرف مغرب بحر اوقیانوس ؛

وسعت

طول سه هزار و پنج صد میل و عرض دو هزار و چهار صد میل - این بر اعظم برابر دوازدهم حصّۂ کرۂ زمین است - و برابر ربع بر اعظم ایشیا است و کل رقبه اش سی و پنج لک میل مربع مے باشد و کل نفوس آن سی کرور

و نود لک مے باشد +

تعداد ممالک یوروپ شانزده است بہ تفصیل ذیل +

روس - پرشیا - جرمنی - روم - فرانس - جزائر برطانیہ - ہسپانیہ - پرتگال - سویڈن - ناروے - بلجیم - ہالینڈ - ڈنمارک - اطالیہ - یونان - سوئیٹزرلینڈ - آسٹریا +

ایں بر اعظم اگرچہ از کُل بر اعظم ہاے دنیا خوردتر است لاکن در فنون و حرفت و علوم و ایجادات ماشین ہا ایں بر اعظم از کُل دنیا گوے سبقت بردہ است چنانچہ ریل وسٹیم کہ یکے از ذریعہ ہاے کلان ملک گیری مے باشد از ایجاداتِ اہلِ یوروپ است +

روس

حدود اربعہ - بہ طرف شمال بحر منجمد شمالی و بہ طرفِ جنوب بحیرہ اسود و کوہ قاف و بہ طرف مشرق بحیرہ خزر و کوہ یورال و دریاے یورال و بہ طرف مغرب بحیرہ بالٹک و آسٹریا و پرشیا +

رقبۂ ملک - قریب نصف کل یوروپ است +

دارالسلطنۃ و بلاد نامی - سینٹ پیٹرزبرگ + ماسکو - آرکینجل -

کرسٹون - گنجه - نیجنی - ناد گورڈ +

نام پادشاه - نکولس ثانی که به زار روس ملقب است در سنه ۱۸۶۸ء تولد شد و در سنه ۱۸۹۴ء بر تخت جلوس کرد +

طرز حکومت - بادشاه مطلق العنان است و در هر صیغه وزیر خاص دارد و کل وزرا زیر دست وزیر اعظم یعنے مدارالمهام مے باشند +

تعداد نفوس - قریب هشت کرور مے باشد +

مقدار مالیه - یک ارب و پنجاه و هفت کرور و هفده لک و سی و دو هزار و شش صد و چهل و شش روبل است +

تعداد فوج - از هشت لک زائد است و در وقت مقدمه علاوه از چهل لک در میدانِ جنگ آمده مے تواند - و ایں فوج از فوج بحری جدا است +

پیداوار ملک - ریشم - چرم - چوبی - سن - شهد - موم - آهن - مس +

قرضهٔ دولت - دو ارب و دوازده کرور و هشتاد و هشت لک و بست و شش هزار و یک صد روبل +

ایں ملک بر شصت و سه صوبه ها منقسم است و در هر

صوبہ یک نائب الحکومت مقرر است۔ در ۱۸۷۸ء در مقدمہ دولت عثمانی اکثر ملک از سلطان روم گرفت۔ مردم ایں ملک بسیار خوش چہرہ و زحمت کش ہستند و باشندگانِ مضافاتِ کوہِ قاف کہ از علاقہ جارجیا و شروان و طفلس وغیرہ مے باشند۔ بسیار مقبول صورت ہستند در زمانہ ہاے قدیم زنان ایں علاقہ را بہ پری ہا تعبیر مے کردند۔ چنانچہ در قصہ شاہ بہرام بہ طرف زنان ہمیں دیار اشارہ شدہ است ٭

پرشیا

حدود اربعہ۔ بہ طرفِ شمال بحیرہ بالٹک و بہ طرف جنوب آسٹریا و بہ طرف مشرق روس و بہ طرف مغرب جرمنی ٭

رقبۂ ملک۔ یک لک و سی و چہار ہزار و پنج صد و سی و یک مربع میل ٭

دارالسلطنۃ و بلاد نامی۔ برلن۔ ہیمبرگ۔

نامِ پادشاہ۔ ولیم ثانی الپراطور جرمنی کہ در ۱۸۵۹ء تولد شدہ بود و در ۱۸۸۸ء بر تخت جلوس کرد ٭

طرز حکومت۔ بادشاہ مطلق العنان است کہ در ہر صیغہ وزیر

خاص معیّن دارد +

تعداد نفوس - سه کرور و سیزده لک و چهل و نه هزار - و هفت صد نود و پنج مے باشد و همهٔ شاں مذهب نصارے دارند +

مقدار مالیه - دوازده کرور و سی و شش لک و سیزده هزار و سه صد پونڈ +

تعداد فوج - کل نظام دولت جرمنی به قدر شش لک است +

پیداوار ملک - غله - چوب - شهتیر - پارچات - تماکو - تیل - موم +

قرضهٔ دولت - سی و دو کرور و چهل و دو لک و شصت و یک هزار و یک صد و سه پونڈ +

ایں ملک یکے از صوبه هاے دولتِ جرمنی است - و بادشاهان صوبه هاے مذکور زیر دست امپراطور جرمنی مے باشند و کل دولت جرمنی بر بست و هفت ریاستها منقسم است +

جرمنی یا الیمان

حدود اربعہ۔ بہ طرف شمال پرشیا۔ بحیرہ بالٹک و ڈنمارک و بحیرہ جرمن و بہ طرف جنوب آسٹریا و سوئٹزرلینڈ و بہ طرفِ مشرق آسٹریا و پرشیا و بحیرۂ بالٹک و بہ طرف مغرب ہالنڈ و بلجیم و فرانس +

رقبۂ ملک۔ قریب دو لک مربع میل +

دارالسلطنۃ و بلاد نامی۔ برلن۔ میونگ۔ ہیمبرگ + سٹٹ گرگ۔ ڈرزڈن۔ اومسک۔ ایسین[1] +

نامِ پادشاہ۔ امپراطور ولیم ثانی کہ در ۱۸۸۸ء بر تخت نشست +

طرزِ حکومت۔ بادشاہ مطلق العنان است در ہر صیغہ وزیر خاص دارد و کل وزرا زیر دست صدر اعظم مے باشند +

تعداد نفوس۔ قریب پنج کرور کہ مذہب نصارے از فرقۂ رومن کیتھلک و پروٹسٹنٹ مے باشند +

مقدار مالیہ۔ دوازدہ کرور و سی و شش لک و سیزدہ ہزار و سہ صد پونڈ سکۂ انگریزی +

تعداد فوج۔ کل نظام دولت جرمنی بہ حالتِ امن و صلح

[1] کارخانہ مہرہ اسلحہ سازی کروپ دریں شہر ست +

قریب شش لک مے باشد۔

پیداوار ملک۔ غلہ۔ شراب۔ چوب۔ میوہ ہاے ہر قسم۔ پشم۔ ماہی۔ سنگہاے چاپ کردن۔

قرضۂ دولت۔ سی و دو کرور و چہل و دو لک و شصت و یک ہزار و یک صد و سہ پونڈ سکۂ انگریزی۔

در ۱۸۷۱ء کل ریاست ہاے جرمنی شاہ پرشیا را شہنشاہ خود تسلیم نمودند و ہمراہ دولت فرانس مقدمہ کردہ بر چند علاقہ ہاے فرانس متصرف شدند کل دولت جرمنی بر بست و ہفت ریاستہا شامل مے باشد و امپراطور خود را ظل اللہ مے گوید۔

روم

حدود اربعہ۔ بہ طرف شمال بحیرہ اسود و روس و بہ طرفِ جنوب بحیرہ مارمورا و بحر الجزائر و یونان و بہ طرفِ مغرب بحیرۂ شام و خلیج وینس و آسٹریا و بہ طرفِ مشرق روس و بحیرۂ ازاف و آبناے قسطنطنیہ۔

رقبۂ ملک شصت و شش ہزار و پنج صد مربع میل است۔

دارالسلطنۃ و بلاد نامی۔ قسطنطنیہ۔ اڈریا نوپل کالی پولی۔

سالونیکا- بلگیریا- وارنا +

نام پادشاه- سلطان عبدالحمید خاں ثانی +

طرزِ حکومت- پادشاه مطلق العنان است و انتظام هر صیغهٔ ملک به دست وزیر صیغه مذکور مے باشد و کُل وزرا زیردست صدرِ اعظم مے باشند +

تعداد نفوس- قریب دو کرور- مردم مقبول صورت و قوی مے باشند + بعضے اہل اسلام و بعض نصارے میباشند +

مقدارِ مالیه- یک کرور و شصت لک و پنجاه هزار و دو صد و هفتاد پونڈ سکهٔ انگریزی + و خرچ سالانه از آمد ملک به قدر پنج لک پونڈ زیاده است +

تعداد فوج- ده هزار منصبداران کلان و یک لک و هفتاد هزار منصب داران خورد و سپاهی و پانزده هزار نظام. بحری و یک صد و دو جهاز جنگی +

پیداوار ملک- ابریشم- نیل- پنبه- قالین- نمک- غلّه- تمباکو +

قرضهٔ دولت- شانزده کرور و سی لک و پنجاه هزار پونڈ سکّهٔ انگریزی +

در سنه ۱۸۷۷ء دولت روسیه روم را شکست داده بر بعض

صوبہ ہا قابض شد و صوبہ ہاے سروبیہ و رومانیا آزاد شدند۔ و در آنجا سلطنت ہاے علیحدہ قائم شدند و از ہمیں سبب رقبۂ ملک ہم کم شدہ است اکثر زمینِ ملک خوب حاصل خیز است و علاوہ از فوج موجودہ سلطان روم حکم کردہ است کہ یک رسالہ مشتمل بر یک صد رجمنٹ تیار کردہ شود و آں را بنام حمیدیہ موسوم کردہ است از جملہ یک صد رجمنٹ قریب شصت رجمنٹ تیار شدہ است و باقی تیار شدہ مے رود۔ بوقت مقدمہ دہ لک فوج در میدان آمدہ مے تواند +

فرانس

حدود اربعہ۔ بہ طرفِ شمال جرمنی و بلجیم و رودبار انگلستان و بہ طرف جنوب کوہ پرینیز و بحیرہ روم و بہ طرف مشرق کوہ ایلپس و سلسلہ کوہ جورا و دریاے رین و بہ طرف مغرب خلیج بسکی[1] +

رقبۂ ملک۔ قریب سہ و نیم لک مربع میل۔

دارالسلطنۃ و بلاد نامی۔ پیرس کہ از شہرہاے کل دنیا خوب صورت تر است و یک کتب خانہ کلان دارد کہ درآں قریب

[1] بسیار طوفان زاد عمیق است

هشت لک کتب مے باشد ٭

لائینز - بارسلز - بوروڈ - روٹن - نائیٹس - ہارو - سسبرگ ٭

نامِ پادشاہ - سلطنت جمہوری است - و رئیس جمہوری ایمل لیوبٹ نام دارد کہ در سنہ ۱۸۹۹ء براے منصبِ ریاست منتخب کردہ شد ٭

طرزِ حکومت - سلطنت جمہوری -

تعدادِ نفوس - دو کرور شصت و پنج لک - باشندگانِ ایں ملک خلیق و زندہ دل و محنت کش و بہ حرفت و صنعت مائل مے باشند لاکن زود رنج و سفلہ مزاج ہستند ٭

مقدار مالیہ - سیزدہ کرور و ہشتاد و ہفت لک و نہ ہزار و سہ صد و ہشتاد و دو پونڈ در سنہ ۱۹۰۰ء بود ٭

تعداد فوج - پنج لک و ہشتاد و نہ ہزار و پنج صد و چہل و یک و در حالت مقدّمہ علاوہ از سی لک فوج در میدان جنگ حاضر شدہ میتواند ٭

پیداوار ملک - پارچات ابریشمی - ساعت ہا - زیورات - دستانہ ہا ٭

قرضۂ دولت - چہار کرور و شش لک و دزدہ ہزار و ہفت صد و نہ پونڈ سکّۂ انگریزی ٭

اوّل ایں ملک در قبضہ بادشاہ مطلق العنان بود لاکن بعد ازاں کہ در ۱۸۱۴ء شاہ فرانس ہمراہ شاہ پرشیا و جرمنی مقدّمہ کردہ شکست خورد و در ہماں مقدّمہ کشتہ شد بنائے سلطنت جمہوری قائم شد و تا حال بہماں منوال است - بونا پارٹ کہ امپراطور بسیار زبردست و گویا کہ مثل نادر ایشیائی در یوروپ گذشتہ است از ہمیں ملک بود ✤

جزائر برطانیہ

انگلستان - ویلز - اسکاٹ لنڈ - آئرلنڈ

حدود اربعہ - از چہار اطراف از بحر ظلمات محیط است ✤
رقبۂ ملک - یک لک و بست و یک ہزار و سہ صد و ہفتاد و ہفت مربع میل ✤
دارالسلطنۃ و بلاد نامی - لندن کہ بر لبِ دریائے ٹیمز واقع است و از کل امصار دنیا کلان تر است و قریب پنجاہ لک نفوس در آنجا سکونت دارند ✤ برمنگہم - شفیلڈ - مانچسٹر - ڈبلن - بلفلسٹ - لیڈز - ویکفیلڈ - ہیلی فکس - باتھ - چلتہم -

لور پول - پور ٹسمتھ - ایڈن برا - گلاسکو - گرینوک ✤

نام پادشاہ - ایڈورڈ ہفتم

طرز حکومت - بادشاہ مطلق العنان نیست و مدار انتظامِ سلطنت بر راے پارلیمنٹ یعنی مجلس شورےٰ مے باشد - مجلس مذکور از دو قِسم است یعنی مجلس امرا و مجلس عوام و بدون از مشورۂ آں مجلس ہا ہیچ قانون نافذ نمے شود ✤

تعداد نفوس - قریب چہار کرور -

مقدار مالیہ - قریب دوازدہ کرور پونڈ -

تعداد فوج - کل فوج دولت برطانیہ قریب دہ لک بہ حالتِ صلح و امن مے باشد و قریب دو و نیم لک فوج والنٹیر یعنے بلا تنخواہ دارد ✤

پیداوارِ مُلک - ماشین ہا و اسلحہ جنگ از قسم تفنگ و توپ و پارچات ہر قسم از ابریشمی و نخی و پشمی وغیرہ ✤

قرضۂ دولت - شصت و یک کرور و چہار لک و ہفت ہزار و ہفت صد و پنجاہ و ہفت پونڈ در سنہ ۱۹۰۰ء بود کل جزائر برطانیہ بر چہار حصص منقسم مے باشد - یعنے

انگلستان - ویلز - اسکاٹ لنڈ - و آئر لنڈ + دولتِ برطانیہ ایں قدر وسعت دارد کہ بر کل ربع مسکوں ہیچ ملک از مقبوضات برطانیہ خالی نیست چنانچہ یکے از شاعران انگلستان مے گوید کہ آفتاب عالم تاب گاہے از دولت برطانیہ غائب نمے شود یعنی بہر جا کہ آفتاب مے درخشد - خواہ کرۂ مشرقی باشد خواہ کرۂ مغربی باشد مقبوضات دولتِ برطانیہ موجود است +

ہسپانیہ

حدود اربعہ - بہ طرف شمال خلیج بسکی و کوہ پرینز و بہ طرف جنوب بحیرہ روم و آبنائے جبل الطارق[1] و بہ طرف مشرق بحیرہ روم و بہ طرف مغرب بحر ظلمات و پرتگال +

رقبۂ ملک - یک لک و نود و شش ہزار و یک صد و ہفتاد و سہ میل مربع +

دارالسلطنۃ و بلاد نامی - میڈرڈ - کیڈز - بارسلونا - سویل - جبل الطارق - ایں بندر در قبضۂ دولت برطانیہ است +

نام پادشاہ - الفونسو سیزدہم در سنہ ۱۸۹۵ء بر تخت نشست +

طرز حکومت - پادشاہ مطلق العنان است و از برائے ہر

[1] طارق بن زیاد نام سپہ سالار اسلامی بود کہ اول ایں ملک را فتح کردہ بود +

صیغه وزیر خاص دارد +

تعداد نفوس - قریب سه کرور است و مردم بد دماغ و کینه ور و جاہل و متعصب مے باشند +

مقدار مالیه - سه کرور و سی و نه لک و دوازده هزار و شش صد و هفتاد و پنج پونڈ سکۂ انگریزی +

تعداد فوج - یک لک و بست هزار به حالتِ امن است - و در حالتِ جنگ چهار لک و هشتاد هزار فوج در میدانِ جنگ آمده مے تواند +

پیداوارِ ملک - هیزم - شهد - پشم - شراب - انگوری +

قرضۂ دولت - سی کرور و چهل لک و شش هزار و هفت صد پونڈ سکۂ مروجه هسپانیه +

ایں ملک خیلے زرخیز است لاکن کم آباد است - در زمانه قدیم مردمِ ایں ملک بسیار شجاع و ذی عزت و تجار نامی بودند - تا قریب عرصۂ هفت صد سال ایں ملک در تصرف اہل اسلام بود چنانچه از نامهاے بعضے مقامات و بلاد مثل بندر جبل الطارق و دریاے وادی الکبیر و وادیانه معلوم مے شود - در غرناطه پایه تخت قدیم ملک تا بحال جامع مسجد حمرے که از سنگ سرخ ساخته شده است به حالتِ ویرانے موجود

است غرناطه بقدر ۱۶ میل طول داشت و فقط در نفس شهر چند هزار مساجد و مکاتب و حمام موجود بود این قسم ترقیے اسلام در زمانه خلفاے راشدین و تابعین شده بود چراکه فقط یک جوش اسلام بود و پادشاهان و سپه سالاران از تکلفات مبرّے بودند و در لباس مابین سپاهی و سپه سالار امتیازے نه بود ✣

پرتگال

حدود اربعه - به طرف شمال هسپانیه و به طرف جنوب بحرِ ظلمات و به طرف مشرق هسپانیه و به طرف مغرب بحرِ ظلمات ✣

رقبهٔ ملک - سی و چهار هزار و شش صد و شش میل مربع ✣

دارالسلطنة و بلاد نامی - لزبن - پورٹو (دریں شهر کارخانه شراب پورٹو موجود است) ✣

نامِ پادشاه - ڈوم کارلوس در ۱۸۸۹ء بر تخت نشست ✣

طرز حکومت - شخصی است لاکن در هر صیغه وزیر خاص مقرر است ✣

تعداد نفوس - قریب نصف کرور مذهب نصارے از فرقهٔ رومن کیتھلک مے باشند که تصویر حضرت مسیح و حضرت مریم

علیهما السلام را سجده مے کنند۔ مردم بسیار بدظن لاکن معامله فهم و هوشیار هستند۔

مقدار مالیه۔ هفتاد و دو لک و پنجاه و چهار هزار و نه صد پونڈ سکهٔ انگریزی است و خرچِ سالانه هفتاد و هفت لک و سی و شش هزار و چهار صد پونڈ۔

تعداد فوج۔ در حالتِ امن سی هزار فوج مے باشد و در حالت جنگ یک لک و بست و پنج هزار در میدان جنگ آمده مے تواند۔

پیداوار ملک۔ میوه جات هر قسم۔ شراب انگوری که آنرا به شراب پرتگال موسوم مے کنند۔

قرضهٔ دولت۔ چهار ده کرور و هشتاد و چهار لک و نود هزار و یک صد و سه پونڈ۔

ایں ملک هم مثل هسپانیه تا عرصه هفت صد سال در تصرف اهل اسلام بود و اکثر نام هاے بلاد وغیره در لفظ عربی مے باشند۔

جزیره نمائے سوئیڈن نوردے

سوئیڈن

حدود اربعہ - بہ طرفِ شمال بحر منجمد و بہ طرف جنوب بحیرہ بالٹک و بہ طرفِ مشرق بحیرۂ بالٹک و بہ طرف مغرب نوردے +

رقبۂ ملک - یک لک و ہفتاد و دو ہزار و ہشت صد و ہفتاد و ہفت مربع میل +

دار السلطنۃ و بلاد نامی - سٹاک ہالم - گاٹن برگ - کارلسکرونا - اپسال - پالمو +

نام پادشاہ - اوسکر ثانی در ۱۸۷۲ء بر تخت نشست - ہر دو ممالک یعنی سوئیڈن و نوردی در تحتِ تصرف یک بادشاہ مے باشد +

طرز حکومت - پادشاہ مطلق العنان است و در ہر صیغہ وزیر خاص دارد +

تعداد فوج - ۴۰۴۱۲ نفر سپاہی و منصبدار و ۲۴۰ توپ و ۱۶۸۵۱ راس اسپ

و ۶۵ جهازات و ۳۱۴ توپ بحری و ۵۰۰۰ نفر سپاه بحری +
تعداد نفوس - قریب نصف کرور - مردم صاف دل آزادی پسند و بهادر و به طرف علوم و فنون مائل مے باشند +
مقدار مالیه - هشتاد لک و دوازده هزار و هشتاد و یک پوند که برابر خرچ سالانه مے باشد +
پیداوار ملک - مس - سرب - آهن - قیر - گوند - چوب - جهاز سازی - پوستین - چرم - شهد +
قرضهٔ دولت - یک کرور هفتاد و چهار لک و هشتاد و دو هزار و هشت صد و هشتاد و یک +
این ملک بسیار وسیع است لاکن اکثر زمین ریگستان و سنگلاخ است و کوهستان آنجا مدام از برف مستور مے باشند - و موسم زمستان تا عرصهٔ نه ماه مے ماند +

نوروے

حدود اربعه - به طرف شمال بحر منجمد و به طرف جنوب بحیره بالتک و به طرف مشرق سویڈن و به طرف مغرب بحیره جرمن +
رقبهٔ ملک - یک لک و بست و چهار هزار و پنج صد میل مربع +

دارالسلطنة و بلاد نامی - کرسچنا - برلن - مهیتم ٭

نامِ پادشاه - صدر مجلس ایں ملک که زیردست شاهِ سویڈن است جوهانس ولهلم کرسچن سٹین نام دارد ٭

طرز حکومت - صدر مجلس مطلق العنان نیست و یک پارلیمنٹ که تعداد ارکانش چهارده نفر است زیردست او کار مے کند ٭

تعداد نفوس - هژده لک -

مقدار مالیه - ی و سه لک و سی هزار و سه صد و هشتاد پونڈ سکه انگریزی و خرچ سالانه چهل و سه لک و بست و سه هزار و سه صد و هفت پونڈ است ٭

پیداوار ملک - چوب - آهن - مس ٭

قرضهٔ دولت - یک کرور و نه لک و سی و هشت هزار و سی و دو پونڈ سکهٔ انگریزی ٭

درین ملک در موسم زمستان خنکی و در تابستان گرمی زیاده مے باشد - در علاقهٔ شمالی آں تا دو ماه آفتاب غروب نمے شود - گویا که یک روز برابر دو ماه مے باشد لاکن در جنوب ملک روز کلان مے باشد و درازئے روز تا به هژده ساعت هم مے رسد - باشندگان ملک عالی همت و کشاده

پیشانی و مضبوط مے باشند + ہر دو ممالک سویڈن و نوروے زیر حکم یک بادشاہ مے باشد لاکن قوانینِ ہر ملک جدا است +

بلجیم

حدود اربعہ - بہ طرف شمال ہالنڈ و بہ طرفِ جنوب فرانس و بہ طرف مشرق جرمنی و بہ طرف مغرب بحیرہ جرمن +

رقبۂ ملک - دوازدہ ہزار و پنج صد و ہشتاد و دو مربع میل +

دارالسلطنۃ و بلاد نامی - ہاگ - آمسٹرڈم - راٹردم - لیڈن (دریں شہر یک بیت العلوم کلان است) ہالم و چاپہ اوّل درہمیں شہر ایجاد شد در سنہ ۱۴۴۱ء +

نامِ پادشاہ - ملکہ رول ہلمینا ہیلینا پالینا ماریا کہ بجاے پدر خود شاہ ولیم ثالث در سنہ ۱۸۹۰ء تخت نشین شد +

طرز حکومت - پارلیمنٹ یعنی مجلس شوریٰ دارد و نیز وزیر خاص براے ہر صیغہ مقرر است +

تعداد نفوس - سہ کرور و ہشتاد لک +

مقدار مالیہ - یک کرور و بست و چہار لک و پنجاہ و شش

هزار و پانزده پونڈ و خرچ سالانه یک کرور و بست و هشت لک و نود و شش هزار و دو صد و نود و یک پونڈ +

تعداد فوج - چهل و سه هزار و شش صد و نود و نه نظام برّی و نوزده هزار و شش صد و هشتاد و هفت نظام بحری +

پیداوار ملک - مویشی - پر سیاوشاں - روغن ماهی خشک +

قرضه دولت - نه کرور و پنجاه و شش لک و سی و یک هزار و هفت صد و پنج پونڈ +

باشندگانِ ایں ملک مذهب نصارئے از فرقه پروٹسٹنٹ دارند و صاف دل و باادب و محنت کش و خیلے صفائی پسند مے باشند و سلطنت موروثی است یعنی اگر فرزند نرینه نه باشد دختر وارث تخت مے باشد - زمین ایں ملک از سطح آب شور در نشیب است و مردم ملک یک بندِ کلان بر کنارهٔ آب شور بسته اند که در کل دنیا در باب مضبوطی شهرت دارد - اکثر آمد و رفتِ مردم بذریعهٔ دریا ها مے باشد - و شرک ها بسیار کم هستند +

ڈنمارک

حدود اربعه - به طرف شمال سکاگر راگ و به طرف جنوب جرمنی و به طرفِ مشرق بحیره بالتک و به طرفِ مغرب بحیره شمالی +

رقبهٔ ملک - چهارده هزار و هفت صد و هشتاد و نه میل مربع +

دارالسلطنة و بلاد نامی - کوپن هیگن - ایسینور - الٹونا - البرگ +

نامِ پادشاه - کرسچن نهم در ۱۸۶۳ء بر تخت نشست و سه پسر و سه دختر دارد +

طرز حکومت - پادشاه مطلق العنان است و در هر صیغه وزیر خاص دارد +

تعداد نفوس - هفده لک که مذهب نصاریٰ از فرقه پروٹسٹنٹ مے باشد +

مقدار مالیه - سی و نه لک و پنجاه و پنج هزار یک صد و شصت و نه پونڈ و خرچ سالانه بقدر ۳ لک علاوه از آمدِ ملک است +

تعداد فوج - در حالتِ جنگ پنجاه هزار و پنج صد و بست و

دو نفر مے باشد و سی و هفت جهاز جنگی دارد ٭

پیداوار ملک - گندم - سرشف - جو - آلو - مویشی - اسپ - مسکه ٭

قرضۂ دولت - یک کرور و نه لک و یازده هزار و چهار صد و سیزده پونڈ سکّۂ انگریزی ٭

اطالیه

حدود اربعه - به طرفِ شمال کوه ایلپس و به طرفِ جنوب و مغرب بحیره شام و به طرفِ مشرق بحیره اڈریاٹک ٭

رقبه ملک - یک لک و ده هزار و شش صد و بست و سه میل مربّع ٭

دارالسلطنة و بلاد نامی - روم - ٹیورن - ملان - فلارنس - جنوا - نیپلز - پلرمو ٭

نام پادشاه - وکٹر ایمونل در سنه ۱۸۶۹ء پیدا شد و در سنه ۱۸۹۶ء بر تخت نشست ٭

طرز حکومت - پادشاه مطلق العنان است و در هر صیغه وزیر خاص دارد ٭

تعدادِ نفوس - قریب سه کرور که از فرقه رومن کیتھلک مے باشند ٭

مقدار مالیه - شش کرور و هشتاد لک و نود و دو هزار و شش صد و پنجاه و شش پونڈ و خرچ سالانه قریب یازده هزار از آمد کم است ٭

تعداد فوج - در حالتِ امن یک لک و هشتاد و پنج هزار و در حالتِ جنگ بست و دو لک مے باشد ٭

پیداوارِ ملک - غله هر قسم - ابریشم - پنبه - پشم - روغن زیتون ٭

قرضه دولت - پنجاه و یک کرور و شصت و سه لک و بست و دو هزار و نه صد و هفتاد و نه پونڈ ٭

شهرتِ ملک ازیں سبب است که در زمانهٔ قدیم شهر روم پایهٔ تخت سلطنت روما بود که تقریباً کل روے زمین را مسخر کرده بود و در ۱۸۵۸ء ایں ملک هر چند ریاست ها منقسم شد لاکن الحال کل ملک زیر حکم شاه سارڈنیه مے باشد - باشندگان ایں ملک عاقل هستند و در فنِ مصوری و شاعری بسیار مهارت دارند ٭

یونان

حدود اربعه - به طرف شمال روم و به طرف جنوب و مشرق و مغرب بحیره روم ٭

رقبهٔ ملک۔ بست و چهار هزار و نه صد و هفتاد و هفت میل مربع ✣

دارالسلطنة و بلاد نامی۔ ایتهنز۔ کارنتهه۔ ناپلیا۔ ناوارینو۔ سپارٹا۔ پاترس ✣

نامِ پادشاه۔ جارج فرزند دوم شاه ڈنمارک که در سنه ۱۸۶۳ء برائے پادشاهئے یونان منتخب کرده شد ✣

طرز حکومت۔ شخصی نیست و تعلق به پارلیمنٹ دارد ✣

تعداد نفوس۔ قریب پانزده لک که مذهب نصارئے دارند ✣

مقدار مالیه۔ چهل و پنج لک و هشتاد و هشت هزار و دو صد و هفتاد و پنج پونڈ که از خرچ سالانه قدرے علاوه مے باشد ✣

تعداد فوج۔ بست و پنج هزار و یک صد و هشتاد نفر نظام برّی و چهار هزار و چهل و دو نفر نظام بحری ✣

پیداوار ملک۔ غله۔ روغن۔ شراب۔ پنبه۔ پشم۔ ابریشم۔ برنج ✣

قرضهٔ دولت۔ دو کرور و هشتاد لک و پنجاه و چهار هزار و نه صد و هشتاد پونڈ۔ ادائگی ایں قرضه زیر تجویز یک جماعت خاص است که در ایتهنز مقیم مے باشد ✣

در زمانہ قدیم باشندگان ایں ملک بسیار عاقل بودند۔ و سقراط۔ ارسطو۔ افلاطون از حکماے ہمیں ملک بودند و ہومر کہ از شعراے نامدار عالم گذشتہ است ہم از ہمیں ملک بود۔ ایں ملک اوّل در تصرف سلطان روم بود لاکن از سنہ ۱۸۳۲ء خود مختار گردیدہ سلطنت علیحدہ قائم شد۔ الحال بر دو حصص منقسم است و حصۂ شمالی را یونان و حصۂ جنوبی را موریا مے گوئند۔

سوئٹزرلینڈ

حدود اربعہ۔ بہ طرف شمال و مشرق جرمنی و بہ طرف جنوب اطالیہ و بہ طرف مغرب فرانس۔

رقبۂ ملک۔ پانزدہ ہزار و چہار صد و شصت و نہ میل مربع۔

دارالسلطنۃ و بلاد نامی۔ برن۔ جنوا۔ زورک۔ کانسٹس۔ لوسرن۔

نامِ پادشاہ۔ صدر مجلس ڈبلیو ہاسر نام دارد۔

طرز حکومت۔ جمہوری است و اختیار وضعِ قوانین ملک در دست پارلیمنٹ یعنے مجلس شورلے مے باشد۔

تعداد نفوس۔ دو کرور و ہفت لک از مذہب نصارلے فرقہ پروٹسٹنٹ و رومن کیتھلک مے باشد۔

مقدارِ مالیہ۔سی و ہشت لک و یازدہ ہزار و نود و ہشت۔
پونڈ و خرچ سالانہ بقدر یک لک از آمد کم است +
تعدادِ فوج۔در حالت جنگ دو لک و نہ ہزار و شش
صد و سہ مے باشد +
پیداوار ملک۔غلہ۔انگور۔مویشی۔پنیر۔مسکہ۔ساعت ہا +
قرضۂ دولت۔بست و نہ لک و ہشتاد و ہفت ہزار و
شش صد پونڈ سکۂ انگریزی مے باشد +
زنان ایں ملک در عفت و انتظام خانہ داری شہرت
دارند و ساعت ہا کہ در جنوا تیار مے شود از قسم اعلےٰ
مے باشد +

آسٹریا

حدود اربعہ۔بہ طرف شمال پولنڈ و پرشیا و بہ طرف جنوب
اطالیہ و روم و بحیرہ اڈریاٹک و بہ طرف مشرق روم۔ و
روس و بہ طرف مغرب بویریا و سارڈنیا و سوئٹزر لینڈ +
رقبۂ ملک۔دو لک و شصت و یک ہزار و شش صد
و چہل و نہ میل مربع +
دار السلطنۃ و بلاد نامی۔وائنا۔پریگ۔بوڈا۔وینس۔برن +

نامِ پادشاہ۔ فرانسس جاسف امپراطور آسٹریا در سنہ ۱۸۴۸ء بر تخت نشست۔

طرزِ حکومت۔ پادشاہ مطلق العنان است و زیر دست آں دیگر شاہان علاقہ ہاے مختلف مے باشند۔

تعداد نفوس۔ سہ کرور و ہشتاد لک کہ مذہب نصاریٰ از فرقہ ہاے مختلف دارند۔

مقدار مالیہ۔ شش کرور و سی و چہار لک و سی و دو ہزار و چہار صد و ہفتاد و دو پونڈ و خرچ سالانہ قریب یک لک پونڈ از آمد علاوہ است۔

تعداد فوج۔ در حالتِ امن سہ لک و ہشتاد و دو ہزار و شش صد و پنجاہ و نہ نفر مے باشد و در حالتِ جنگ دوازدہ لک و چہل ہزار در میدان جنگ آمدہ مے تواند۔

پیداوارِ ملک۔ غلہ ہر قسم۔ آلو۔ شراب۔ پارچات پشمی۔ اسباب شیشہ و بلور۔ مس۔ طلا۔ آہن۔ سرب۔

قرضۂ دولت۔ سیزدہ کرور و پنجاہ و شش لک و پنجاہ ہزار و نہ صد و نود و ہشت پونڈ۔

آسٹریا و ہنگری بشمول یک دگر یک سلطنت کلان مے سازند و دیگر علاقہ ہا ہم زیر دست امپراطور آسٹریا مے باشند۔

بر اعظم افریقه

لفظ افریقه در لغتِ یونانی معنے ملک گرم دارد چرا که اکثر حصّه اش در منطقهٔ حاره واقع است و از صحرا ها پُر است و بدون از یک یا دو هیچ کوه برفانی نه دارد و کسے را از حالات وسط افریقه خبر مفصّل نمے باشد۔ در زمانهٔ سابق سلطنت هاے شمالی ایں برّ اعظم بسیار زبر دست بود و اکثر ممالک دنیا از جملهٔ توابعِ آنها بود ✤

حدود اربعه

به طرفِ شمال بحیره روم و به طرفِ جنوب بحرِ جنوبی و به طرفِ مشرق بحیره قلزم و بحر هند و به طرفِ مغرب بحر اوقیانوس ✤

وسعت و رقبه

طول و عرض قریب پنج پنج هزار میل است و رقبه اش یک کرور و بست لک میل مربع است و آبادی قریب بست کرور است۔ در وسط آں یک صحراے اعظم است که قریب

سہ ہزار میل طول و یک ہزار میل عرض دارد ٭

ممالک افریقیہ

جانب شمال

بربر کہ مشتمل است بر الجزائر - ٹیونس - مراکو - طرابلس ٭

جانب مشرق

مصر - نوبہ - ابی سینیا - زنگبار - موزنبیق - سفالا - جزیرہ مدغاسکر ٭

جانب مغرب

سنی گیمبیا - سیرالیون - لائی بیریا - اشانٹی - ڈموئی - ساحل گنی - لوانگو - کوانگو - انگولا - بنگولا ٭

جانب جنوب

کیپ کولونی - کافریہ - نٹال - ٹرانسوال - اورینج فری

سٹیٹ ÷

بربر یعنے

طرابلس - تیونس - الجزائر - مراکو -

ہر چہار علاقہ ہاے مذکورہ فوق جدا جدا پادشاہ دارند و آبادیِ کل آنہا قریب یک و نیم کرور نفوس مے باشد باشندگانِ ایں جا لائق و مہذّب ہستند لاکن اہالئے مراکو جنگجو و تند مزاج ہستند و مذہب اکثرے از آنہا اسلام است و بعض مذہب نصارےٰ دارند - تیونس در زمانۂ قدیم از سبب سلطنت ہاے کارتھیج و نمدیہ مشہور بود - بعد ازاں اہل روما (اطالیہ) برآں متصرف شدند و من بعد فرقہ ویندل قبضہ کرد و الحال در قبضۂ اہل اسلام مے باشد ÷

طرابلس

رقبۂ ملک - چہار لک و دہ ہزار مربّع میل است ÷

دارالسلطنۃ - طرابلس

تعداد نفوس - ہشت لک

نامِ پادشاہ - از طرف دولتِ عثمانیہ یک نائب الحکومتہ حافظ محمد

پاشا نام مقرر است که در ۱۹۰۰ء بریں منصب مامور شد۔
ایں ملک در ۱۸۳۵ء در جمع توابعات دولت عثمانیہ داخل
شد۔ اوّل از خاندانہاے ہمیں ملک یک خاندان دریں جا
حکومت مے کرد ٭

تعداد فوج - دہ ہزار

اشیاے تجارت - جو۔ خرما۔ زیتون۔ لیموں۔ نباتات۔ پرہاے
شتر مرغ۔ عاج۔ چرم۔ اسپ ٭

تیونس

دارالسلطنۃ۔ تیونس۔ کہ کلان مقام تجارت است۔

تعداد نفوس آں قریب یک و نیم لک است۔ اوّل ایں
ملک از توابعات دولت عثمانیہ بود۔ حال از مقبوضاتِ دولتِ
فرانس است از ۱۸۸۲ء در جمع توابعات دولتِ
فرانس است ٭

رقبۂ ملک - چہل و چہار ہزار و نہ صد و دو میل مربع ٭

اشیاے تجارت - ابریشم۔ شال پشمی۔ غلہ۔ تیل۔ چوب ٭

مالیہ - دہ لک و بست و چہار ہزار پونڈ و خرچ سالانہ ہشتاد
و ہفت ہزار پونڈ است ٭

قرضهٔ دولت - پنجاه و شش لک و پنجاه و شش هزار و هفت صد و پنجاه پونڈ +

الجزائر

این ملک را دولت فرانسیه در ۱۸۳۰ء فتح کرد و الحال هم در قبضهٔ دولتِ مذکوره است +

دارالسلطنة و بلاد نامی - الجزائر - دریں جا تجارت زغال کوک بسیار مے باشد - آورن - کنسٹائن بون +

تعداد نفوس - چهل و چهار لک و بست و نه هزار چهار صد و بست و یک که اکثرے از آنها اهل اسلام و بعضے از مردم فرانس مے باشند که مذهب نصارے دارند +

نامِ پادشاه - از طرف دولت فرانس یک نائب الحکومة مقرر مے باشد +

رقبهٔ ملک - یک لک و هشتاد هزار مربع میل +

مالیه - بست و دو لک و شانزده هزار پونڈ +

اشیاے تجارت - گندم - شراب - روغن - زیتون - میوه ها - تماکو - نباتات - مس - سرب +

مراکو

رقبۂ ملک - سہ لک و چہاردہ ہزار مربع میل +
دارالسلطنۃ و بلاد نامی - مراکو - فیض - میکوینز +
نامِ پادشاہ و طرز حکومت - سلطان عبدالعزیز در ۱۸۹۴ء
جلوس آرائے سریر سلطنت شد و حاجی مختار بن عبداللہ
صدر اعظم است +
تعداد نفوس - ہشتاد لک و از جملۂ آنہا سہ لک یہود مے
باشند و باقی اہل اسلام +
رقبۂ ملک - سہ لک و چہاردہ ہزار میل مربع +
اشیائے تجارت - گندم - جو - انجیر - تیل - میوہ - مس - زغال -
سرب - آہن حلبی +
تعداد فوج - بست ہزار کہ نصف از آنہا حبشی مے باشند +
ایں ملک بسیار کانہائے طلا و جمادات دارد و بر سی و سہ
اضلاع منقسم است و در ہر ضلع از طرف سلطان یک حاکم
مقرر است کہ آنرا در اصطلاح قانونِ ملک قائد مے گویند و
ایں لفظ در لغتِ عرب معنیِ رہنما دارد - سفارتِ دولتِ
برطانیہ دریں ملک قائم است +

مصر

حدود اربعه - بہ طرفِ شمال بحیرہ روم و بہ طرف جنوب نوبہ و بہ طرفِ مشرق بحیرہ قلزم و بہ طرفِ مغرب صحرائے لیبیا۔

دارالسلطنۃ و بلاد نامی - قاہرہ (از کل شہرہائے افریقہ کلان تر است و بہ فاصلہ چہار میل بیروں از شہر مینارہائے قدیم مصر موجود است و مینار کلان آنہا چہار صد و ہشتاد فٹ بلند است و کرسئے آں پنج صد و ہفتاد و دو مربع فٹ است) اسکندریہ (ایں شہر را سکندر اعظم بن فیلقوس بنا نہادہ بود۔ و در زمانۂ قدیم دریں جا یک کتب خانۂ عظیم الشان بود۔ کہ نظیر خود بروئے زمین نہ داشت و تصانیف حکمائے یونان اکثر در ہمیں کتب خانہ موجود بود لاکن بقول بعض مورخین یوروپ در زمانۂ خلافت حضرت عمرؓ سوختانده شد۔ تاکہ خیالات حکیمانۂ اہل یونان در اہل اسلام رواج یافتہ۔ آنہا را از صراط مستقیم بروں نکشند لاکن ایں کار از غلط فہمئے حکام اسلامی بہ وقوع آمد و بعض مورخان یوروپ مثل گبن وغیرہ بر آنند کہ کتب خانۂ مذکور قبل از دور اسلام در زمانۂ

یک پادشاہ نصارے سوختاندہ شد) بندرالرشید-سویز-ودمیاط +

تعداد فوج - ہفدہ ہزار +

تعداد نفوس - نود و ہفت لک و سی و چہار ہزار +

نامِ پادشاہ و طرزِ حکومت - عباس پاشا - جی - سی - بی - جی - سی - ایم - جی در سنہ ۱۸۹۲ء بر مسند نشست - ایں شخص از طرف دولت عثمانیہ بطور وائسرائے یعنے خدیو مقرر مے باشد و لاکن در انتظام داخلی ملک دخل دولت برطانیہ بسیار است و دولت مذکور یک رقمِ کثیر قرضہ ہم بر ذمۂ مصر دارد +

مالیہ - یک کرور و چہار دہ لک و پانزدہ ہزار و چہار صد و ہشتاد و ہفت +

قرضۂ دولت - نہ کرور و پنجاہ و پنج لک و پنجاہ و پنج ہزار و دو صد و بست پونڈ +

اشیائے تجارت - غلہ - نیل - شکر - چائے - قہوہ - پنبہ +

رقبۂ ملک - پانزدہ لک مربع میل +

اوّل ایں ملک از توابعات دولت عثمانیہ بود لاکن در سنہ ۱۸۱۱ء محمد علی نام خدیو مصر بغاوت کردہ یک گوشۂ سلطنت جدا قائم کرد لاکن تقرر قاضیِ مصر و خدیو مصر

تا بحال هم در اختیار سلطان روم است۔ در زمانهٔ قدیم این ملک هم مثل یونان مبداء علم و هنر بود۔ چونکه از طغیانیِ رود نیل اکثر اراضیات ملک دریا بُرد مے شد و از سبب عدم موجودگی علم مساحت مالکانِ اراضی بعد از فرو شدن طغیانیٔ حدود رقبهٔ اراضیات خود را به صحت و درستی متمیز کرده نمی توانستند ازین سبب حکیمے از اسکندریه اقلیدس نام یک کتاب موسومه به تحریر اقلیدس که مشتمل است بر دوازده مقاله در علم جیومتری که در لغت یونانی بمعنے پیمائش زمین مے باشد تصنیف کرد۔ چند مقاله هاے کتاب مذکور در کتب خانه اسکندریه تلف شدند و باقی مقاله ها بدون از چهار مقاله یعنی هفتم و هشتم و نهم و دهم موجود مے باشند و ترجمهٔ این کتاب الحال در کل زبانهاے دنیا موجود است ؛

در زمانه هارون الرشید عباسی این کتاب در زبانِ عربی ترجمه شد ؛

نوبه

حدود اربعه۔ به طرف شمال مصر و به طرف جنوب ابی سینیا۔ یا حبش و به طرف مشرق بحیره قلزم و به طرف مغرب صحراے

رگیستان اعظم ÷

ایں ملک اوّل سلطنت علیحدہ بود لاکن اکنوں زیر فرمان خدیو مصر مے باشد۔ ملک بسیار غیر آباد است و باشندگانِ حبشی اہل اسلام ہستند۔ لاکن از حد مفلس ہستند ÷

دارالسلطنۃ۔ خرطوم۔

ابی سینیا یعنے حبشہ

حدود اربعہ۔ بہ طرف شمال نوبہ و بہ طرف جنوب زنگبار و بہ طرف مشرق بحیرہ قلزم و بہ طرف مغرب رگیستان یعنی صحراے اعظم ÷

رقبۂ ملک۔ یک لک میل مربع۔

دارالسلطنۃ و بلاد نامی۔ اینٹوٹو۔ اوڈووا۔ ٹائگری۔ گوندار۔ باسو۔ آکسم ÷

تعداد نفوس۔ چہل لک کہ بعض اہل اسلام و بعض نصارے ہستند ÷

نامِ پادشاہ و طرز حکومت۔ شہنشاہ مینلگ جی۔ سی۔ ایم۔ جی در ۱۸۸۹ء بر تخت نشست و مذہب نصارے دارد ÷

تعداد فوج۔ یک لک نفر مے باشد کہ اکثرے از آنہا از اسلحہ مروجۂ زمانہ حال مسلح مے باشند ÷

مقدار مالیه- تحقیق نشده-

پیداوار ملک- اسپ- خر- شتر- گاوها- بز- میش- فیل صحرائی- عاج- طلاء- زغال- مس- سرب- گندم- جو- نیشکر در ۱۸۸۹ء دولت اطالیه همراه بادشاهِ ایں ملک عهدنامه کرده آں را در تصرف خود آورد- لاکن مِن بعد شهنشاهِ ملک آں عهدنامه را فسخ کرده خود مختار شد+

زنگبار

رقبۂ ملک- نه صد و هشتاد و پنج مربع میل+

دارالسلطنة و بلاد نامی- زنگبار بسیار کلان شهر است+

تعداد نفوس- دو لک و پنجاه هزار+

نامِ پادشاه و طرز حکومت- سلطان حمید بن سعید- جی سی- ایم- جی- ایس- آئی که در ۱۸۹۶ء تخت نشیں شد+

مالیه- پانزده لک و نود و شش هزار و شش صد و شش پونڈ+

تعداد فوج- تحقیق نشده

پیداوار ملک- عاج- برنج- زغال- باشندگان ایں ملک حبشی هستند لاکن خیلے جاهل هستند- اوّل ایں ملک در

تصرف شاه مسقط بود لاکن از ۱۸۵۷ء جدا شده است -
درآں وقت سید مجید بادشاه ایں ملک بود- از ۱۸۹۰ء ایں
ملک زیر حمائت دولت برطانیه مے باشد +

موزنبیق

ایں ملک از مقبوضات دولتِ پرتگال است و در مقامات
آباد تجارت طلاء و عاج و شهد و غلامان و کنیزان میشود +
دارالسلطنة - موزنبیق
از طرف پرتگال یک کمپنی حکمران مقرر است +

سفالا

ایں ملک بسیار غیر آباد و گمنام است و در جمع توابعات
دولتِ پرتگال است و اکثر تجارت طلاء و عاج درآنجا مے باشد +

جزیرۂ مدغاسکر

ایں جزیره در بحر هند به طرف مشرق افریقه واقع است -
و از مقبوضات دولت فرانسیه است و در وسعت از کل جزائر

کلاں عالم درجۂ چہارم دارد و نہ صد و ہفتاد و پنج میل طول و سہ و نیم صد میل عرض دارد و کل رقبہ اش بہ قدر دو لک و سی ہزار میل است۔ در ۱۸۹۶ء ملکۂ ایں جا را از تحت کشیدہ دولتِ فرانس قابض شد +

تعداد نفوس۔ شصت لک کہ از جملہ آنہا قریب پنج لک مذہب نصارے دارند +

پیداوارِ ملک۔ جمادات بہ کثرت پیدا مے شوند۔ برنج۔ نیشکر۔ تماکو۔ چاے۔ قہوہ +

مالیہ۔ چہار لک و نود و نہ ہزار پونڈ کہ تقریباً مساوی خرچ سالانہ مے باشند +

چند جزیرہ ہاے خورد کہ تعلق بہ جزیرہ مذکور دارند ہم از توابعات فرانس ہستند +

سنی گیمبیا

ایں ملک ہم در مشرق افریقہ واقع است و از مقبوضات دولت فرانس است +

رقبۂ ملک۔ سہ لک مربع میل است +

مالیہ۔ یک لک و چہل و نہ ہزار و ہفت صد و سی و نہ پونڈ

سکہ انگریزی۔

تعداد نفوس۔ پنج لک۔

دریں ملک مقام بمبوک برائے کانہائے طلا مشہور است۔

لائی بیریا

در مغرب افریقیہ واقع است و یک ریاست جمہوری مے باشد۔

رقبۂ ملک۔ چہل و ہشت ہزار میل مربع۔

دارالسلطنۃ۔ مان رودیا۔

تعداد نفوس۔ پانزدہ لک کہ اکثرے از آنہا از امریکہ نقل مقام کردہ دریں جا آباد شدہ اند۔

اشیائے تجارت۔ قہوہ۔ خرما۔ عاج۔ ربر۔ چوب۔

نام پادشاہ و طرز حکومت۔ سلطنت جمہوری است۔ و رئیس جمہوری وکیم ڈیوڈ کول مین نام است کہ در سنہ ۱۸۹۶ء برائے منصب ریاست منتخب کردہ شد۔

مالیہ۔ سی و ہفت ہزار و نود و شش پونڈ و خرچ سالانہ۔ سی و یک ہزار و شش صد و شصت و یک پونڈ۔

اشانٹی

در سنہ ۱۸۷۳ء مقدمہ مابین قوم ڈچ و شاہ اشانٹی بہ وقوع آمد و نتیجۂ مقدمہ ایں شد کہ طاقت پادشاہ اشانٹی متزلزل شد۔ در سنہ ۱۸۹۴ء شاہ اشانٹی پریم پیہہ نام بہ مقابلہ قوم خورندا کہ باغی شدہ بود جنگ کرد لاکن دریں مقدمہ کامیاب نشد و از ملکِ خود اخراج شد و تا بحال بہماں حالت اخراج بہ مقام سیچیس مقیم است و بجاے آں یک ریزیڈنٹ مقرر شد کہ حال در آنجا حکومت مے کند۔ دولتِ برطانیہ ہمراہ دول جرمنی و فرانس قرار دادہا کردہ سرحد ایں علاقہ را حد بست کردہ است ؛

ڈموئی

ایں ریاست از مقبوضاتِ دولتِ فرانس است و تجارتِ عاج در آنجا بہ کثرت مے باشد ؛

ساحل گنی

ایں ملک از مقبوضات دولت فرانس است ؛

مالیه- هفتاد هزار و هفت صد و شصت و سه پونڈ سکۂ انگریزی +

دارالسلطنة- کونگری +

پیداوار ملک- اکثر دریں جا طلا پیدا مے شود- تیل- ربر- خرما +

رقبه- شصت هزار مربع میل +

تعداد نفوس- ده لک مے باشد +

لوانگو- کوانگو- انگولا- بنگولا

ایں خورد خورد ریاست هاے مردم حبشی مے باشند و در حکومت خود آزاد هستند و از مقبوضات اهل پرتگال مے باشند +

کافریه

ایں ریاست هم الحال از توابعات دولت برطانیه است — و مشهور شهر کنگ ولیمز ٹئون است و همراه نٹال ملحق است +

نٹال

ایں ریاست در جنگ جنوبی افریقه نام بسیار پیدا کرده است -

و از مقبوضات دولت برطانیه است +

رقبۂ ملک - بست و سہ ہزار و چہار صد و سی و چہار مربع میل +

تعداد نفوس - قریب دہ لک مے باشند +

پیداوار ملک - کانہاے زغال بسیار است +

مالیہ - بست لک و شصت و پنج ہزار و دو صد و پنجاہ و یک پونڈ +

تعداد قرضہ - نود لک و نوزدہ ہزار و یک صد و چہل و سہ پونڈ +

نامِ پادشاہ - از طرف دولت برطانیہ یک گورنر یعنے نائب الحکومۃ مقرر مے باشد و ماتحت آں یک مجلس واضع قانون مے باشد +

کیپ کولونی

ایں ملک عین بر سرحد جنوبی افریقہ واقع است و در مقبوضاتِ دولتِ برطانیہ داخل است از سنہ ۱۸۱۴ء در جمع توابعات برطانیہ درآمد - اوّل تعلق بہ ہالنڈ داشت +

رقبۂ ملک - دو لک و ہفتاد و ہفت ہزار و یک صد و پنجاہ

و یک مربع میل +

تعداد نفوس - پانزده لک و بست و هفت هزار و دو صد و بست و چهار و از جملهٔ آنها قریب چهار لک نفوس از مردم یوروپ مے باشند +

مالیه - هشتاد و هفت لک و هشتاد و یک هزار و دو صد و دوازده پونڈ مے باشد +

قرضهٔ دولت - یک کرور و هفده هزار و چهار صد و نه پونڈ +

نامِ پادشاه - از طرفِ دولت برطانیه یک نائب الحکومت مقرر است +

دار السلطنة و بلاد نامی - کیپ ٹاؤن - گرہمسٹاؤن - بندر الیزبتھ - کیمبرلے - بکینس فیلڈ +

پیداوار ملک - پشم - چرم - شراب - غله - روغن - ماہی ویل رویل یک قسمِ ماہی مے باشد که قد آں برابر پنجاه فیل مے باشد و از چربے آں روغن کشیده مے شود +

ٹرانسوال

ایں ملک را اول ریاست جمهوری جنوبی افریقه مے گفتند - و مردم بورها در سنه ۱۸۴۰ء بنائے ایں سلطنت نهاده بودند -

حال به علاقه انگریزی ملحق شده است لاکن مردم بورها تا به حال از براے قائم داشتن آزادئے خود مقابلۂ افواج انگریزی کرده مے روند +

دارالسلطنة و بلاد نامی - پریٹوریا - جهانسبرگ +

رقبۂ ملک - یک لک و نوزده هزار و دو صد میل مربع +

تعداد نفوس - قبل از جنگ ٹرانسوال هفت لک و پنجاه هزار نفوس بودند و از جملۂ آنها قریب یک و نیم لک مردم یوروپ بودند +

مالیه - اوّل کم بود لاکن حال از سبب پیدایش کان هاے طلاء و الماس آمد ملک چهل و چهار لک و هشتاد هزار و دو صد و هژده پونڈ مے باشد +

قرضۂ دولت - بست و شش لک و هفتاد و پنج هزار و شش صد و نود پونڈ است +

بر اعظم امریکه

یعنے دنیاے جدید

ایں برّ اعظم از کل بر اعظم هاے دنیا بدون از ایشیا کلان تر

است۔ شخصے کولمبس نام باشندۂ ہسپانیہ در سنہ ۱۴۹۲ء ایں را دریافت نمودہ بود۔ در آں ایام مردم یوروپ اکثر بذریعۂ جہازہا در تلاش ملک ہندوستان بودند و بارہا سعے کردند کہ ملک ہند را کہ یک کانِ دولت است و بہ اصطلاح خود ایں را گولڈن انڈیا یعنے ہندوستان طلائی مے گفتند۔ دریافت کنند در ہمیں تلاش جہاز کولمبس اتفاقاً بہ کنارۂ امریکہ رسید و اوّل چند جزائر کہ از تعلقاتِ امریکہ مے باشند بنظر آمدند و آنہا را بہ جزائر غرب الہند موسوم مے کنند۔ کولمبس امریکہ را بہ دنیاے جدید موسوم کرد۔ لاکن سیاح دیگر کہ آمریکو نام داشت در سنہ ۱۴۵۹ء در آنجا رفتہ آں را بنام خود بہ آمریکہ موسوم کرد۔ ایں برّاعظم از جملۂ برّ اعظم ہاے کرۂ زمین از سبب کثرتِ کانہاے طلاء شہرت دارد۔

دنیاے جدید یعنی آمریکہ بر دو حصص منقسم است یکے را امریکہ شمالی و دیگرے را امریکہ جنوبی مے گویند ایں ہر دو حصص را خاکناے پانامہ کہ بست و ہشت میل وسعت دارد باہمدگر ملحق مے کند۔

امریکہ شمالی

حدود اربعہ۔ بہ طرفِ شمال بحر شمالی و بہ طرف جنوب بحر الکاہل و خاکہائے پانامہ و بہ طرف مشرق بحر اوقیانوس و بطرفِ مغرب بحر الکاہل ٭

وسعت

ایں حصّہ از جنوبی امریکہ زیادہ تر وسعت دارد۔ طولش ۳ ہزار میل و عرضش دو و نیم ہزار میل است ٭

رقبہ

ہشتاد و شش لک میل مربّع ٭

تعداد نفوس

پنج کرور و ہشتاد لک ٭

فہرست ممالک شمالی امریکہ

گرین لینڈ۔ برٹش امریکہ۔ ایلاسکا۔ صوبجات متّحد

میکسیکو - وسط امریکہ - جزائر غرب الہند ٭

کوہ ہاے امریکہ شمالی

سلسلہ کوہستانِ روکی کہ بر ساحل مغربی واقع است و از شمال تا جنوب رفتہ است و آں حصۂ کوہِ مذکور کہ قریب قطب شمالی است قریب ہفت ہزار فٹ ارتفاع دارد و کلۂ کلان آں بہ مونٹ ہوکر شہرت دارد کہ شانزدہ ہزار و ہفت صد و پنجاہ فٹ مرتفع است و آں حصۂ سلسلۂ کوہ مذکور کہ در ملک میکسیکو است نہ ہزار فٹ بلندی دارد لاکن بلندترین کلۂ آں کہ بہ پوپو کیٹی پیٹل موسوم است قریب ہژدہ ہزار فٹ است ٭

دریا ہاے امریکہ شمالی

دریاے میکونزی کہ بست و یک صد میل درازی دارد - دریاے نیلسن کہ نوزدہ صد میل درازی دارد - دریاے لارنس کہ بست و یک صد میل درازی دارد - دریاے آوری نوکو - کہ پانزدہ صد میل درازی دارد - دریاے مسی سپی کہ بست و سہ صد میل درازی دارد - دریاے رایو گرینڈی ڈل نورٹی

که هژده صد میل درازی دارد +

کیفیت ممالک

گرین لینڈ

ایں ملک بسیار سرد است - اوّل ایں را ساکنان نوروے دریافت کرده بودند - دریں جا بدون از رینڈیر که یک قسم آهو مے باشد و در برف به آسانی راه رفته مے تواند چیزے دیگر پیدا نمے شود - باشندگان مذهب نصارے دارند و غذاے آنها اکثر گوشت ماهی و پرند مے باشد و خیلے بد صورت و پست قد هستند +

نامِ پادشاه - از مقبوضات شاه ڈنمارک است +

رقبۂ ملک - سی و چهار هزار میل مربع +

تعداد نفوس - ده هزار و پنج صد و شانزده +

برٹش امریکه

ایں ملک بر چند صوبجات منقسم است و یک صوبۂ آں

که به کینیڈا موسوم است از سنہ ۱۷۶۲ء در جمع مقبوضاتِ دولتِ برطانیه داخل است و تعداد نفوس کم دارد +

دارالسلطنة و بلاد نامی - آئی وا - کوئی بک - مانٹریال - نیوبر - نزوک - فریڈرکٹن - نواسکوشیا - ہیلی فیکس - سڈنی - چارلس ٹون - نیووسٹ منسٹر - وکٹوریه +

رقبۂ ملک - سی و سه لک و پانزده هزار و شش صد و چهل و هفت مربع میل +

تعداد نفوس - پنجاه و دو لک و پنجاه هزار و روز بروز آبادی رو به ترقی است چنانچه در سنہ ۱۸۴۱ء تعداد نفوس صرف شانزده لک بود +

نامِ پادشاه - از طرف دولت برطانیه یک لفٹنٹ گورنر یعنی نائب الحکومة مقرر مے باشد و زیر دستِ آں یک کونسل یعنی مجلس شوریٰ واضع قوانین ملک که مشتمل بر نود و دو نفر مے باشد کار مے کند +

ایلاسکا

اوّل ایں ملک را روسی امریکه مے گفتند و در سنہ ۱۸۶۷ء دولت صوبجاتِ متحد ایں را از دولت روسیه خرید کرد و

الحال از توابعاتِ دولت مذکورہ مے باشد۔

دارالسلطنۃ - نیو یارک اینجل۔

صوبجات متحد

ایں ملک را اوّل مردم انگریز آباد کردند و تعداد صوبجات آں سیزدہ بود و در ۱۷۷۶ء خود را از حلقۂ اطاعت دولتِ برطانیہ کشیدند و خود مختار شدند۔ ایں سلطنت حالا بر چہل و چہار صوبجات مشتمل است و طرز حکومت جمہوری است و رعایا اختیار دارد کہ برائے خود کدام رئیس تجویز کند و دوران حکومتش تا عرصۂ چہار سال مے باشد۔

تعداد نفوس - سہ کرور و ہفتاد و چہار لک کہ مذہب نصارےٰ دارند و بعضے یہود مے باشند۔

دارالسلطنۃ و بلاد نامی - نیو یارک[1] - واشنگٹن - فلیڈیفیا - بوسٹن - چارسٹن - نیو اورلینز۔

نامِ پادشاہ - سلطنت جمہوری است و رئیس جمہوری ولیم میکنلے نام در ہمیں سال ۱۹۰۱ء فوت شدہ است، تنخواہ سالانہ رئیس مذکورہ دہ ہزار پونڈ سالانہ مے باشد۔

رقبۂ ملک - پنج لک و ہفتاد و ہفت ہزار و سہ صد و نود

[1] تعداد نفوس پانزدہ لک است

مربع میل +

خرچ سالانہ۔ پنج کرور و چہل و دو لک و پنجاہ و ہشت ہزار و سہ صد و چہل و ہشت فرینک +

مالیہ۔ پنج کرور و شصت و ہفت لک و بست و چہار ہزار و ہشتاد و دو ڈولر +

قرضۂ دولت۔ دو ارب و دوازدہ کرور و ہشتاد و ہشت لک و ہشتاد و نہ ہزار و دو صد و بست و ہشت ڈولر +

تعداد فوج۔ دو صد و پنجاہ جہاز جنگی و یک ہزار و پنج صد و چہل و ہشت افسران نظامی۔ کل فوج علاوہ از یک لک مے باشد و قریب چہار ہزار افسر و یک لک سپاہ درج کتاب نظام مے باشد +

مکسیکو

اوّل ایں ملک بہ تعلّق شاہِ سپین بود۔ الحال در آں جا سلطنت جمہوری است و طلاء و نقرہ دریں جا بہ کثرت مے شود و ہر قدر نقرہ کہ در کُل دنیا خرچ مے شود قریب نصف آں از ہمیں ملک مے برآید +

دارالسلطنۃ و بلاد نامی۔ مکسیکو۔ ویراکروس۔ مریڈ کیم پی چی +

تعداد نفوس - ہشتاد و سہ لک کہ اکثر آنہا مخلوط النسل از اولاد باشندگان اصلی مے باشند +

نامِ پادشاہ - سلطنت جمہوری مے باشد و رئیسِ جمہوری پور فیریوڈ یاز نام دارد کہ در ۱۹۰۰ء منتخب کردہ شد - و میعاد ریاست آں چہار سال مے باشد +

رقبۂ ملک - ہفت لک و شصت و ہفت ہزار و پنج میل مربع +

اشیاے تجارت - گندم - جو - شکر - آلو - انگور - میوہ ہر قسم - اسباب پشمی +

تعداد فوج - سی و دو ہزار نظام بری و ہفت جہاز جنگی -

مالیہ - پنج کرور و ہشتاد و دو لک و سی و چہار ہزار ڈولر -

قرضۂ دولت - یک کرور و چہار دہ لک و پنجاہ و چہار ہزار و دو صد و شصت و پنج پونڈ سکۂ انگریزی +

وسط امریکہ

آں تنگ قطعہ زمین کہ درمیان بحیرہ کریبین و بحر الکاہل - واقع است بنامِ وسط امریکہ موسوم است +

بلاد نامی و دار السلطنۃ - گواٹی مالا - سالویڈور - بانیر - ڈرکسلو -

اموا۔ لیون۔ سنٹ جوسی +

تعداد نفوس۔ بست و پنج لک است کہ اکثرے از آنہا مذہب نصارے دارند +

جزائر غرب الہند

ایں مجموعہ جزائر بر سہ حصص منقسم است (اوّل) بہاماس۔ (دوم) انٹی نیر کلان (سوم) انٹی نیر خورد +

دار السلطنۃ و بلاد نامی۔ کیوبا۔ ہیٹی۔ پورٹوریکو۔ جمیکا ورجن۔ بلورڈ۔ ونڈورڈ +

رقبۂ ملک۔ نود و پنج ہزار میل مربع۔ دریں جزائر اکثر کوہ ہاے آتش خیز مے باشد +

اشیاے تجارت۔ شکر۔ نارنج۔ قہوہ۔ پنبہ۔ نیل۔ تماکو۔ ادویۂ انگریزی۔ آلو +

تعداد نفوس۔ چہل لک و ازیں جملہ علاوہ از نصف اہل حبشہ مے باشند +

کولمبس کہ در ۱۴۹۲ء داخل امریکہ شد اوّل مقام کہ جہازش درآنجا داخل شد سیس سالویڈر نام دارد۔ اول تا عرصۂ چند سال ایں جزائر در قبضہ دولت ہسپانیہ بودند و جہازہاے

انگریز و فرانس گاہے گاہے درآنجا مے رفتند۔ در بدو قرن ہفدہم عیسوی۔ مردم انگریز و فرانس و ڈنمارک درآنجا سکونت شروع کردند و حبشی ہا از جنوب افریقہ براے آبادی ملک آوردہ شدند۔ الحال بعض جزائر در قبضہ انگریز و بعض در قبضہ اہل ہسپانیہ مے باشند +

مالیہ جزائر مقبوضہ انگریز۔ شش لک و دو صد و ہفتاد و یک پونڈ و خرچ سالانہ شش لک و سی ہزار و ہفت صد و دو پونڈ مے باشد +

قرضۂ دولت۔ ہژدہ لک و ہفتاد و پنج ہزار و یک صد و شانزدہ پونڈ +

نامِ پادشہ۔ از طرف دولت برطانیہ یک نائب الحکومتہ مقرر مے باشد +

بر اعظم جنوبی امریکہ

ایں ملک نسبت بہ امریکۂ شمالی کمتر وسعت دارد +

حدود اربعہ۔ بہ طرف شمال خاکناے پانامہ و بحیرہ کریبین و بحر اوقیانوس و بہ طرفِ جنوب بحر منجمد شمالی و بہ طرف مشرق بحر اوقیانوس و بہ طرف مغرب بحر الکاہل +

وسعت - طول شش هزار و هشت صد میل و عرض سه هزار میل و رقبه اش هفتاد لک میل مربع است ٭

کوههاے جنوبی امریکه

کوه انڈیز بر ساحل مغربی واقع است و از شمال تا جنوب رفته است و بلحاظ بلندی از کل کوههاے عالم درجۂ دوم دارد و مشهور ترین کله هاے کوهِ مذکور تا به بست و پنج هزار و دو صد و پنجاه فٹ ارتفاع دارد ٭

کوه کاگوا - در ملک چلی واقع است و کوه چمبوری رو کوه گائنا - و کوه برازیل ٭

دریاهاے جنوبی امریکه

دریاے میگڈی لینا - دریاے اوری نائیکو - دریاے ڈمی رارا - دریاے سوری نام - دریاے آمیزن - دریاے سان فرین سسکو ٭

ممالک جنوبی امریکہ

گائنا۔ کولمبیا۔ برازیل۔ یورو گوئی۔ پیٹگوینا۔ چلی۔ پیرو
بولیویا۔ لاپلاٹا۔ پیراگوئی۔

کیفیت ممالک

گائنا

این ملک در ۱۵۰۴ء دریافت شدہ بود و بر سہ حصص منقسم است (اوّل) برٹش گائنا (دوم) ڈچ گائنا (سوم) فرنچ گائنا۔ یعنے علاقہ اوّل تعلق بہ دولت برطانیہ دارد۔ و علاقہ دوم بہ اہل ڈنمارک و علاقۂ سوم بہ اہل فرانس تعلق دارد۔

دارالسلطنۃ برٹش گائنا۔ جارج ٹاؤن۔

دارالسلطنة ڈچ گائنا - پیری میری

دارالسلطنة فرنچ گائنا - کائی ان

کیفیت برٹش گائنا

پیداوار ملک - شکر - قهوه - رم - تماکو - ربر - چوب - طلاء ٭

تعداد نفوس - دو لک و هشتاد و شش هزار و چهار صد و هشتاد و چهار و قریب ثلث از آنها از جزائر غرب الهند نقل مقام کرده اند و دریں جا آباد شده اند ٭

نامِ پادشاه - از طرف دولتِ برطانیه یک گورنر یعنے نائب الحکومة مقرر است و زیر دست آں یک عدالت امور سیاسی متعین مے باشد ٭

مالیه - پنج لک و سی و هشت هزار و هشت صد و سی و هشت پونڈ و خرچ سالانه به قدر پنج لک و بست و پنجهزار و پنج صد و چهل و دو پونڈ ٭

قرضۂ دولت - نه لک و بست و هشت هزار و هفت صد و هفتاد و پنج پونڈ ٭

در ہر سال قریب چہار لک و شانزدہ ہزار و شش صد و سی پونڈ طلاء پیدا مے شود +

در علاقہ ہاے فرنچ گائنا و ڈچ گائنا ہم از طرف دولت ہاے ڈنمارک و فرانس نائب الحکومتان معین مے باشند +

کولمبیا

اوّل ایں ملک از جملہ مقبوضاتِ ہسپانیہ بود لاکن در ۱۸۱۹ء آزاد شد از ۱۸۳۱ء بر سہ حصص منقسم است (اوّل) ونزویلا کہ دارالسلطنۃ آں کار اکاس است (دوم) نیوگری ناڈا کہ دارالسلطنۃ آں بوگوٹا است (سوم) ایکوی ڈار۔ کہ دارالسلطنۃ آں کیٹو است +

پیداوار ملک۔ نارجیل۔ آلو۔ اوّل از ہمیں ملک برآمدہ بود +

نامِ پادشاہ۔ سلطنت جمہوری است و رعایا اختیار دارد۔ کہ رئیس جمہوری را براے خود منتخب کند +

پیرو

دارالسلطنۃ و بلاد نامی۔ لیما۔ کرکو۔ اری کریپیو +

پیداوار ملک۔ پنبہ۔ نیشکر۔ قہوہ۔ سنکونا و کونین کہ مشہور

دوائی تپ وغیرہ است +

آب و ہوائے ایں ملک خوب نیست +

تعداد نفوس - بست و پنج لک کہ بعضے از آنہا حبشی و بعضے فرنگی مے باشند +

نامِ پادشاہ - سلطنت جمہوری است و رئیس جمہوری سینر رومانا نام دارد کہ در ۱۸۹۹ء برائے منصب ریاست منتخب کردہ شد +

رقبۂ ملک - چہار لک و پنجاہ و پنج ہزار میل مربع +

تعداد نفوس - سی لک +

بعض وادی ہائے ملک بسیار آباد و حاصل خیز است و کانہائے زغال و نقرہ و مس بہ کثرت مے باشد - سنکونا کہ برائے تپ مفید است دریں جا بہ کثرت پیدا مے شود +

تعداد فوج - بہ حالت امن دو ہزار و ہشت صد نظامی +

کوتوالی دو ہزار و چہار صد و چہار جہاز جنگی +

مالیہ - یک کرور و دہ لک و ہفتاد و ہشت ہزار و پنج صد و ہشتاد و یک ڈولر - و خرچ سالانہ بقدر یک کرور و چہاردہ لک و ہشتاد و ہشت ہزار و دو صد و چہل ڈولر +

قرضۂ دولت - چہار کرور و ہشتاد و دو لک و نود و چہار ہزار

و یک صد و چهل و نه ڈولر +

بولویا

اوّل این ملک بنام جنوبی پیرو مشهور بود لیکن در ۱۸۲۸ء شخصی بولی وار نام آں را آزاد کرده بنام خود موسوم کرد +

تعداد نفوس - بست لک که مشتمل مے باشند بر اہل فرنگ و باشندگانِ اصلی و مردم مخلوط النسل +

دارالسلطنة - چوکی ساکا -

نامِ پادشاه - طرزِ حکومت جمهوری است و رئیس جمهوری جرنیل جوسی مینوال پانڈو نام دارد +

رقبۂ ملک - پنج لک و هفتاد هزار میل مربع +

پیداوار ملک - نقره به این کثرت پیدا مے شود که به ظاهر امکان ندارد که گاهے کانهاے نقره به اختتام برسند - طلاء هم به کثرت پیدا مے شود - برنج - جو - پنبه - نیل - نباتات از قسم ادویه انگریزی +

مالیه - چهار لک و سی و دو هزار و هشت صد و دوازده پونڈ - و خرچ سالانه چهار لک و هفتاد و شش هزار و یک صد و پنجاه و هشت پونڈ +

قرضۂ دولت۔ سہ لک و نود ہزار و سہ صد و ہفتاد و نہ پونڈ ؛

چلی

اوّل ایں ملک در قبضۂ دولت ہسپانیہ بود لاکن در ۱۸۱۷ء از قبضۂ دولت مذکور برآمدہ خود مختار شد ؛

تعداد نفوس۔ بست لک کہ نصارے و حبشی و مخلوط النسل مے باشند ؛

دارالسلطنۃ۔ سنٹی آگو۔ وال پرائی۔ سوکن مسپ شن ؛

رقبہ۔ پنج لک و ہفتاد ہزار میل مربع ؛

پیداوار ملک۔ نقرہ بہ کثرت پیدا مے شود چیزے نقرہ معدنی و چیزے دریائی است۔ نیل۔ جو۔ نیشکر۔ آلو۔ میوہ جات۔ ادویۂ انگریزی۔ آہن۔ ابریشم ؛

مالیہ۔ چہار لک و سی و دو ہزار و ہشت صد و دوازدہ پونڈ و خرچ سالانہ چار لک و ہفتاد و شش ہزار و یک صد و پنجاہ و ہشت پونڈ ؛

قرضۂ دولت۔ سہ لک پونڈ ؛

پی ٹی گوئنا

کل ایں ملک ریگستان است و تعداد نفوسِ آں فقط سی و سہ ہزار است و بعضے از آنہا از اہل جزائر غرب الہند مے باشند و بعضے اصلی ہستند کہ اکثر بہ شکار گذران مے کنند۔
دارالسلطنۃ۔ ٹریڈل فیوگیو۔

از زبان سیاحان یوروپ معلوم شدہ است۔ کہ دریں ملک بسیار خزانہ ہاے قدرتی مثل معدنیات وغیرہ مے باشند لاکن تا بہ حال بخوبی تحقیق و دریافت نشدہ است۔

لاپ لاٹا

ایں ملک بسیار وسیع است لاکن کم آباد است و تعدادِ نفوس فقط دوازدہ لک است باشندگان بعضے حبشی ہستند۔ و بعضے از مردم جزائر غرب الہند ہستند در ۱۸۸۱ء ایں ملک خود مختار شدہ بر چہاردہ اضلاع منقسم شد و از جملۂ آنہا ضلع بوینس ایرز مشہور است و شہر ہمیں نام پایۂ تخت آں مے باشد۔

پیداوار ملک - چرم - نقره به افراط است +

بانڈا اوری اٹل

ایں ملک اوّل یکے از صوبہ ہاے لاپ لاٹا بود - اکنوں سلطنت جمہوری دارد و باشندگان کہ مشتمل بر مردم حبشی و جزائر غرب الہند مے باشند در تعداد دو و نیم لک ہستند +

پاراگوئی

یک قسم چاء کہ آں را ماتی مے گویند دریں ملک بہ کثرت پیدا مے شود +

تعداد نفوس - قریب شصت لک کہ بعضے حبشی مے باشند +

ایں ملک یکے از ملک ہاے بسیار ترقی کنندہ است و یوماً فیوماً رو بہ ترقی است +

رقبۂ ملک - یک لک و سی و پنج ہزار و چہار صد مربع میل +

نامِ پادشاہ - سلطنت جمہوری و رئیسِ جمہوری آیمیلیوا بسول

نام دارد +

پیداوار ملک - برنج - قهوه - تماکو - نیشکر - نارنج - ادویهٔ انگریزی - چوب هر قسم +

تعداد فوج - شصت هزار

مالیه - پنجاه و نه لک و پنجاه و سه هزار و نه صد ڈولر و خرج سالانه بقدر هشتاد و دو لک و پنجاه هزار ڈولر +

برازیل

اوّل این ملک تعلق به پرتگال داشت در سنه ۱۸۰۸ء جانِ ششم شاهِ پرتگال از خوف دولت فرانس تعلق خود را قطع کرد و بر طبق قرارداد نامهٔ منعقده سنه ۱۸۴۲ء از حکومتِ پرتگال قطع شد - تعداد نفوس هشتاد و یک لک مے باشد که مشتمل بر اهل حبش و پرتگال و فرنگی است +

دارالسلطنة - رایو جینی رو - باهیا - سان پلو +

نام پادشاه - سلطنت جمهوری است و رئیس جمهوری مانول فیروزڈی کمپوسی سیلس نام دارد +

رقبهٔ ملک - سی و دو لک و هژده هزار و یک صد و شصت و شش میل مربع +

تعداد نفوس۔ یک کرور و ہفتاد لک کہ اکثرے از آنہا مخلوط النسل مے باشند۔

پیداوار ملک۔ میوہ جات۔ تماکو۔ ربر۔ قہوہ۔ شکر۔ پنبہ۔

مالیہ۔ یک کرور و نہ لک و ہفتاد و نہ ہزار و نہ صد و شصت و یک پونڈ و خرچ سالانہ یک کرور و پانزدہ لک و سی و سہ ہزار پونڈ۔

قرضۂ دولت۔ سہ کرور و چہل و شش لک و نود و ہفت ہزار و سہ صد پونڈ۔

بر اعظم اوشینیا

ایں بر اعظم عبارت از آں جزائر بے شمار است کہ در جنوب و مشرق ایشیا در بحر الکاہل افتادہ اند و طول آنہا کہ قریب شصت و سہ صد میل است و عرض آنہا پانزدہ ہزار میل است و بر سہ حصص منقسم مے باشند۔

میلشیا۔ آسٹر ایشیا۔ پالن ایشیا۔

میلیشیا یعنی مجمع الجزائر ہند

از آنجا کہ اکثر باشندگان از قوم میلی مے باشند مجمع الجزائر مذکور را بہ میلیشیا موسوم مے کنند۔ از جملۂ آنہا جزائر کلان حسب ذیل ہستند:۔ (۱) جزائر سندا یعنی سوماترا۔ جاوا۔ تیمور (۲) فلپائن (۳) بورنیو۔ سیلبیز۔ اباٹنا۔ بانڈا۔ فلپائن ماتحت شاہ سپین است۔ تعداد نفوس آں شصت لک است دارالسلطنۃ آں منیلا است و پیروس آنجا مشہور است بر تیمور اہل پرتگال قابض مے باشند و جزیرہ سوماترا۔ جاوا۔ سیلبیز۔ اباٹنا۔ بانڈا۔ در قبضہ دولت ہالنڈ مے باشند ؛

آسٹرل ایشیا

حالات اندرونی ایں جزیرہ مفصل معلوم نیست لاکن قیاس کردہ مے شود کہ دریں جا بدون از میدان ہاے خشک چیزے دیگر نمے باشد۔ ایں ملک بر چند جزائر مشتمل است لاکن از جملۂ آنہا جزائر کلان حسب ذیل ہستند ؛

بطرف شمال۔ جزیرہ نیوگنی کہ حصۂ مغربی آں تعلق

به ڈنمارک دارد و به طرف مشرق نیو آئر لینڈ و به طرف جنوب جزائر سلیمان - نیو ہبری ڈیز - نیوگیلی - ڈوینا - نیوگنی - نیو ہالنڈ - یا آسٹریلیا ٭

در جزیره نیوگنی یک پرنده که آں را بہشتی مے گویند به کثرت پیدا مے شود - طول آسٹریلیا دو ہزار و پنج صد میل است و عرضش یک ہزار و نه صد میل است و تعداد نفوس آں قریب چہل و ہشت لک مے باشد - در آسٹریلیا حکومت انگریز بود و مشہور علاقه ہا حسب ذیل ہستند (۱) نیو سوتھ ویلز که دارالسلطنة آں سڈنی است (۲) کونز لنڈ که دارالسلطنة آں برس است (۳) وکٹوریه که دارالسلطنة آں برن است (۴) آسٹریلیا جنوبی که دارالسلطنة آں آڈی لیڈ است (۵) آسٹریلیا مغربی که دارالسلطنة آں برتھ است ٭ جزیره نیوزی لنڈ که به طرف مشرق آسٹریلیا به فاصله یازده صد میل واقع است - باشندگانِ ایں ملک اول خونخوار بودند - الحال یوگا فیوگا قدرے شائسته شده مے روند ٭

پولن ایشیا

چند جزائر مختلف که در بحر الکاہل واقع ہستند بنام پولینشیا شہرت دارند و بر دہ مجموعہ ہاے جزائر مشتمل مے باشند۔ در جنوب خط استوا جزائر ذیل ہستند۔ جزائر آسٹرل۔ فرائڈل۔ نیو کیپڑیز۔ جزائر کک۔ جزائر سوسائٹی۔ جزائر مرکی ساس۔ جزائر لوآر کی پلاگو اکثر جزائر فوق الذکر کوہستانی ہستند۔ و آب و ہوا گرم دارند لاکن بعضے آب و ہوا معتدل دارند۔ اکثر نباتات خوردنی خود رو پیدا مے شوند۔ باشندگان مذہب نصارے دارند۔ اوّل ایں مردم بسیار بد اطوار و ظالم بودند۔ الحال براے حصول اصول تہذیب سعے کردہ اند و چیزے مہذب شدہ میروند ✤

در کیفیت بعض اصلاحات مشہورۂ جغرافیہ

کوہ۔ آں بلند و سنگلاخ قطعہ زمین را مے گویند کہ از سطح

زمین مرتفع باشد +

سلسله کوه - هر گاه که چند کوهها به تسلسل یک دگر واقع باشند آنها را سلسلهٔ کوه مے گویند چنانچه سلسله کوه الطائی که به طرف جنوب روس واقع است +

دریا - آں آبِ کثیر که بر سطح زمین جاری باشد و منبع آں کدام غدیر یا کوه باشد و در آب شور داخل شود +

جھیل یا غدیر - آں قطع آب ایستاده را مے گویند که از چهار طرف به خشکی محیط باشد +

خلیج - آں تنگ قطع آب را مے گویند که تا دور در خشکی داخل باشد مثلاً خلیج فارس +

جزیره نما - آں قطعه خشکی مے باشد که از سه اطراف از آبِ شور و از یک طرف به خشکی محیط باشد مثلاً جزیره نماے عرب +

جزیره - آں قطعه زمین مے باشد که از چهار طرف به آبِ شور محیط باشد مثلاً جزیره سراندیپ +

ساحل آں قطعه خشکی را مے گویند که متّصل آب شور واقع باشد +

راس - آں گوشهٔ خشکی است که تا دور در آب شور

داخل باشد مثلاً راس کماری که در جنوب هندوستان
واقع است +